

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

49 (478), 4–10 грудня 2008

МАТЕРІ-ПРОСВІТІ — 140!

Колаж Ксенії Гладішевої

“Подія, яку ми відзначаємо, — 140-річчя створення “Просвіти” у Львові 8 грудня 1868 року — має без перебільшення епохальне значення. Адже завдяки цьому акту масової просвітницької самоорганізації підневільного українського люду викристалізувались основи єдиної української нації”.

Павло МОВЧАН,
[стор. 2](#)

“Члени “Просвіти” у XIX–XX ст. у парламентах інших держав, куди були обрані, обстоювали спроможність утворити власну незалежну Українську державу”.

Ольга МАЛЮТА,
[стор. 9](#)

“Потрібен громадський центр моніторингу ситуації в Україні й потужний аналітичний центр для формування адекватної реакції нації на зовнішні та внутрішні загрози, який зможе давати конкретні поради населенню щодо певної ситуації, як це в минулому столітті робила “Просвіта”.

Володимир ФЕРЕНЦ,
[стор. 3](#)

“Стебельський створив у селі курс “анальфabetів”, бо майже ніхто не вмів читати і писати. З 41 відвідувача курсу 37 осіб навчилися читати і писати по-українськи. Всі вони стали членами читальні “Просвіти”.

Оксана ТЕБЕШЕВСЬКА,
[стор. 6](#)

“Просвіта” співпрацювала з Науковим Товариством ім. Т. Шевченка, головою якого 1897 р. обрали Михайла Грушевського. Вчений співпрацював і допомагав “Просвіті” матеріально ще з часу збирання коштів на придбання триповерхового будинку для “Просвіти” 1895 року (пл. Ринок, 10)”.
Ольга МАНЮК,
[стор. 4](#)

“Утиски українців у державі Романових не дали їм можливості створити тут “Просвіту” водночас із західноукраїнцями. Але східноукраїнці певною мірою присутні з перших десятиріч у просвітницькій роботі галицької молоді”.

Сергій ШЕВЧЕНКО,
[стор. 5](#)

“Чисельність Херсонського обласного осередку Всеукраїнської молодіжної громадської організації “Молода Просвіта” щоденно зростає, до нього долучається творча молодь”.

Олег ОЛЕКСЮК,
[стор. 10](#)

“А хто, як не просвітяни, мали б стати агітаторами за високоякісну українську книжку на радіо, телебаченні, в пресі? І хто нас туди не пускає?! А чому б не відновити спільно з видавництвами, нашими за духом, передплатні видання?”

Василь ЧЕПУРНИЙ,
[стор. 14](#)

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 902 261 грн. 00 коп.

Фото Олесь Дмитренко

Павло МОВЧАН, голова ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, народний депутат України

Озирнувшись назад на півторастолітню відстань, ми побачимо похмуро-сумний національний мовно-культурний ландшафт України, розполовиненої між двома імперіями.

У півдні північної та південної України українська спільнота становила неорганізовану, з низьким рівнем національної свідомості масу. Українська еліта зденационалізувалась, витворюючи розмиті, не закорінені в національне середовище братства та гуртки, переконуючи себе і собі подібних, що зречення самосутності — це природний і єдино прийнятний процес інтеграції у вищі культурні сфери, що згодом буде найменш важливим цивілізаційним процесом.

Подія, яку ми відзначаємо, — 140-річчя створення “Просвіти” у Львові 8 грудня 1868 року — має без перебільшення епохальне значення. Адже завдяки цьому акту масової просвітницької самоорганізації підневільного українського люду викристалізувалися основи єдиної української нації. Тому шаноблива до себе держава в особі своїх найвищих керівників серед титульних подій вітчизняної історії зобов’язана виокремлювати цю неперехідну подію і віддати шану тим, хто стояв біля її витоків, хто започаткував національне змагання за незалежницький курс, хто впродовж десятиліть неухильно, терпляче і жертвово провадив, а не декларував просвітницьку справу серед знедоленого малоосвіченого люду, орієнтуючи його на самоусвідомлення і самоповагу, попри всі зовнішні та внутрішні спроти окупаційних влад. Зафіксувавши як визначальну статутну справу піднесення освіченості української людності, “Просвіта” з часу свого виникнення насправді пробудувала національну свідомість, обстоювала культурно-освітні та політичні права українців на всіх теренах, де вони мешкали.

Саме з “Просвітою” пов’язаний найінтенсивніший період націєтворення, що тривав протягом багатьох десятиліть і уривався лише в періоди репресій і заборон. Цей період паралельного націєтворення, що охоплював усі етнічні землі українців, був водночас періодом формування державницьких устремлень, в якому “Просвіта” відіграла визначальну роль.

Це стосувалося й освітніх, наукових, економічних організацій, які вийшли з лона “Просвіти”, проте найпріоритетнішим її

БУТИ УКРАЇНЦЕМ

завданням було і залишається повернення національної самоідентичності тим сегментам, які були і нині ще є зденационалізованими.

140 років тому один із чільних засновників “Просвіти” о. Й. Заячківський, звертаючись до студентів, урядовців і вчителів, сказав: “Бідна Україна-мати, бідні і ви, сини її. Праця — це ваш капітал, з котрого маєте оплатити довг народові. Так, ви знаєте, і нарід того свідомий, що ваша нинішня наука оплачується по найбільшій частці тим мізерним грошем, на котрий нарід кріпко працює. А як добрих куска хліба, щоби Бог охороняв від тої **сьогочасної чуми, від огидного космополітизму** (підкреслення моє — П. М.), **котрий є погібеллю всякій народності**, то держіться своєюго народу, — хоч як високо піднесла би вас доля, не дайтеся відорвати від вашої матері — від народу! Тоді лише ви будете вільні в народі, а нарід вами славний! О, то просить вас нарід моїми устами”.

Яке неймовірно актуальне для всіх інтелектуалів у ХХІ сторіччі застереження: “бійтеся чуми космополітизму!” і яка важлива настанова: “ви будете вільні в народі, а нарід вами славний...” Україна сильна тими іменами, які були причетні до формування потужного просвітницького руху в розчленованій Україні: і Анатолем Вахнянином, і Андреем Шептицьким, і Іваном Франком, і Борисом Грінченком, і Лесею Українкою, і Миколою Лисенком, і Михайлом Коцюбинським, і Дмитром Яворницьким, і Юрієм Федьковичем, і Миколою Аркасом, і Володимиром Леонтовичем і багатьма-багатьма іншими подвижниками національної справи, які жертвово працювали на українській ниві...

Я не робитиму повного переліку ані імен, ані тих здобутків, які лягли в підмурівок національних змагань українців за свою державу в ХХ сторіччі. Лише зазначу: започаткована 65-ма засновниками із середовища галицької інтелігенції “Просвіта” поповнювала свої лави за рахунок студентів, урядовців, священнослужителів, учителів, журналістів, перетворившись на наймасовішу громадську організацію і ставши матір’ю інших українських товариств. Саме “Просвіта” організувала “Соколів” і “Січей” підготувала Листопадовий чин 1918 року, Акт Соборності 1919-го, героїку ОУН-УПА. Сотні тисяч хат-читалень, десятки видавництв, тисячі самодіяльних хорів колективів, самодіяльні театри, мандрівні гурти, книгорозповсюджувачі-міхоноші — все це поширювало рідне слово, гуртувало націю, викликало народне зрушення.

Природний, самовідданий ентузіазм просвітан не міг не позначитися на стані активної націєтворення і державотворення, яке тривало до приходу окупаційних військ і запровадження чорного терору на всіх українських землях. Тому не дивно, що першою, хто підлягав переслідуванням і забороні, була “Просвіта”, тисячі просвітан репресовано, а то й розстріляно в енкаведистських тюрмах і таборах.

Та саме “Просвіта” відродилась першою — майже двадцять років тому. 17 грудня цього року відзначатимемо 20-річчя створення організаційного комітету для скликання установчої конференції, яка відбулася 11—12 лютого в Республіканському будинку кіно, де було прийнято Статут і обрано керівні органи Товариства української мови на чолі з Дмитром Павличком.

Відроджене Товариство, яке вже з часу проголошення Акта про незалежність повернуло собі історичну назву “Просвіта” імені Тараса Шевченка (12 жовтня 1991 ро-

ку), брало найактивнішу участь у всіх загальнополітичних заходах, не випускаючи з поля зору найважливішу, найпекучішу і досі проблему зміни статусу української мови з підневільної на українську державну мову.

Просвітяни делегували до Верховної Ради України першого скликання (1990 р.) цілу когорту національно заангажованих депутатів, які утворили Народну раду на чолі з І. Юхновським, а до виконавчої влади — своїх представників, які за часів президента Л. Кравчука очолювали гуманітарні сфери в більшості областей України. Просвітяни продовжили взятий курс на висвітлення замовчуваних раніше сторінок нашої трагічної історії, на відродження української культури через видавничу, лекційно-просвітницьку діяльність, через навчальні заклади, співпрацюючи з Міністерством освіти та Збройними силами України, в яких за сприяння Товариства формувалася нова ідеологія, засновувалися українські світлиці замість так званих “червоних кутків”.

Мушу наголосити і на тому факті, який з часом притлумлюється: саме з лона “Просвіти” виокремилася більшість новітніх організацій і партій, які так і не змогли вдячно досягнути масштабів Товариства і зробленого ним: внутріпартійні чвари і булавоманія розчленували ці й так нечисленні політичні угруповання ледь не до карликових розмірів.

Просвітянам удалося уникнути цієї долі й пройти цей відтинку часу згуртованими, уникнувши і розчарувань, і зневіри, адже ми усвідомлюємо, що значною мірою і від нас залежить, чи буде Україна українською, чи станемо ми господарями в своїй оселі, хоч наступ на українське ведеться тотально і на всіх можливих лініях. Ми ніколи не згладжували гострих кутів, які існують у мовній сфері, не ховали голови в пісок, уподібнюючись до відомого птаха, сподіваючись, що минеться, а нам не доведеться накликати на себе гнів влади. Ми називали і дали називатимемо речі своїми іменами, без огидного камуфляжу, не поступалися і ніколи не поступимося переконаннями та ідеалами, відстоюючи невід’ємне право українців на свою мову, культуру, свою історію, свою перспективу.

Проте, як ніколи, в Україні відверто зухвало діють ті, хто також без будь-якого камуфляжу варить качино-отруйний суп по-українськи, намагаючись викорчувати українське вишневе слово, засаджуючи весь нашій простір дурноп’яною бузиною... І список цих українофобських куховарів очолює людина, яка зовсім недавно здійснювала гуманітарну політику (і це в часи не Леоніда Кучми, а Віктора Ющенка) Дмитро Табачник, який “проголосивши фундаментальний постулат свого урядування” про неможливість ведення культурної політики “тільки в інтересах узкого слоя україноязычної інтелігенції, которая просто боїться конкуренції во всем”, зі шпальти на шпальту російськомовних окупаційних видань розбрикує свої мазки проти Української держави, супроти Президента, супроти української нації.

Слово “конкуренція”, виголошене ним саме в контексті відзначення 75-річчя Геноциду української нації, викликає в моїй уяві образ і асоціацію голодного, скелетоподібного мого брата Дмитра, який жебрав жменю пшона у торгсінівських хлопців, що з презирством дивилися на нього, як на огидну потвору і, не вимовляючи літери “р”, кричали: “Уходи, тваррр...” Оце така наша конкуренція в інформаційному просторі, який, за визначенням Ю. Ілленка, повністю окупований, оце така наша конкуренція в мас-медійних засобах, у книготорговельній сфері, де одна українська книга — проти десятків російськомовних, наша присутність на телебаченні у розважальних жанрах, де панує лише московська “міжпиховщина” і одеське розпаношене хохладратування...

Коли ми кажемо про п’яту колону, про північного сусіда, який втручається в наші справи, то запитую себе: а коли і кому хтось із сусідів допомагав будувати державу, якщо це не у власних інтересах “помічників”? Коли було, що одні держави не

втручалися у внутрішні справи інших? Суспільство-держава — це передовсім внутрішня самоорганізація людей для розв’язання щоденних дрібних і глобальних спільних завдань. Така самоорганізація передбачає лад і підлягання державному порядку всіх і кожного; сам лад не завжди означає те, що нам до вподоби, але він завжди означає життєву необхідність і для народу, і для держави.

З такої життєвої необхідності й виникла “Просвіта” 140 років тому, і це засвідчило, що ми здатні самостійно витворювати власні пріоритети, власні норми співжиття, знаходити шляхи розв’язання тих чи інших — внутрішніх і зовнішніх — завдань, що стоять перед нацією. Завжди знаходяться народні сили, які ці норми і поведінку реалізовуватимуть і викликати спротив антидержавних сил, що в пострадянський період об’єдналися, сконсолідувалися і, колонізувавши значний економічний ресурс, намагаються змінити вектор розвитку України.

Національна воля державотворчої нації залежить не лише від владних економічних ресурсів, які опинилися в руках наших опонентів, а й від інших ресурсів держави разом з мовою, культурою, національною церквою. Ці ресурсні складові, до яких причетні просвітяни, зміцнюють національну волю державотворчої нації.

Послідовно вживаю слово “нація”, адже нація на відміну від народу — це вищий щабель стану суспільства і передбачає наявність у нього високорозвиненої культури. Нація і культура — це поняття майже ідентичні. І культурне будівництво для нас усіх найпріоритетніше. А в ієрархії цінностей, які визначають національну самобутність, немає речей другорядних: і архітектура, і одяг, і національна кухня, і довкілля впливають на формування індивідуумів і нації загалом. І кожна нація виробляє власну стратегію розвитку за всіма параметрами. І ця стратегія не може бути сформована чужою мовою. Адже кожна мова — це мова історичних першозмістів і символів, це найпевніший інструментарій пізнання світу і себе в ньому. Зневага до української мови, свідками якої ми є (до якої межі це може дійти!) — зневага наших фундаментальних цінностей. Лише звернення до своєї мови, відродження через мову на ґрунті справді національної культури дасть нам змогу стати потужною нацією з високим рівнем самоорганізації й відповідальності, як це було властиво тим, хто впродовж 140 років існування “Просвіти” віддавав енергію національному відродженню і державотворенню, і чесно й доброхітно виконував свій обов’язок: бути українцем.

ПОЖЕРТВИ НА ТАРАСОВУ ЦЕРКВУ

Продовження.
Початок у 2003–2007 рр.,
ч. 10, 15, 21, 24, 34 за 2008 р.

Білан П. В.	100,00
Галак О. В., м. Київ	100,00
Дяченко В. І., м. Одеса	100,00
Касьян М. Д., м. Біла Церква Київської обл.	100,00
Любенко Ю. П., м. Чернігів	100,00
Мацегора Г. П., м. Запоріжжя	50,00
Мулярчик В. І., с. Серафимці Івано-Франківської обл.	100,00
Руденко Л. П., м. Київ	430,00
Рябчук П. С., м. Рівне	900,00
Сулима С. О., м. Луцьк	30,00
Тарадай О. І., м. Червоноград Львівської обл.	50,00
Трофимчук М. І. (за заповітом дочки Трофимчук Л. С.), м. Новоград-Волинський Житомирської обл.	150,00
Цап М. Г., м. Львів	100,00
ч/з Шелест, лицей с. Ступного Рівненської обл.	27,00
Шостак М. М., с. Липівка Миколаївського р-ну Львівської обл.	1 000,00

«ПРОСВІТА» — РУХ САМОПОРЯТУНКУ НАЦІЇ

Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

Держава зі слабким міжнародним іміджем і бідним населенням самостійно не гарантує громадянам майже нічого і може бути “примушеною до толерантності” чи “примушеною до виконання порад”, повинна точно виконувати настанови міжнародних інституцій без огляду на можливі страждання і втрати життєвих сил власного народу. Це стосується і України. Тому об’єктивно українська державна машина самостійно не в змозі подолати величезне навантаження кризового виживання. Не допоможуть і різні міждержавні союзи, про які мріють політики на кшталт Януковича. Основна роль в долатті цієї кризи належить тільки нації — власними силами.

Саме організована активність громадян покликана компенсувати обмежені можливості держави в умовах кризи. Українці, на жаль, не готові діяти організовано й ефективно, бо не мають вкрай потрібної для цього системи гро-

мадських організацій. Організацій багато, але вони слабкі, й немає жодної можливості здійснювати всеукраїнський моніторинг ситуації й чесну аналітику для простої людини, не політика. Образно кажучи, немає політично не заангажованої громадської інституції, що “тримає руку на пульсі нації”. Винні в цьому ми, українці, адже схильні вимагати від держави неможливого, водночас демонструючи нехиті до ефективної громадської діяльності.

Мало хто задумується над роллю громадської організації в житті нації — увага незаслужено спрямована на політичні партії. Тому специфічна слабкість громадянської самоорганізації українців лише провокує державні структури підняти громадські інституції, а від цього ще гірше. Громадянською млявістю ми провокуємо сильні держави світу до створення на нашій території цілої системи грантоїдних не наших громадських структур. Не існує іншого виходу з глухого кута, як розвивати сильні громадські структури.

Поки що українці сподіваються на диво від ідеального прем’єра чи президента, обирають депутатів, які роками не доходять порозуміння. Це називається сном нації, про що писав ще Тарас Шевченко. Держава, наприклад, не зможе організувати інформаційну безпеку, коли перед телевізорами мирно дріматимуть згодні на будь-які програми українці.

Держава не зможе захистити українську мову, доки нею не спілкуватиметься скрізь і не захищатиме, як власну честь, кожен українець.

Держава не зможе підняти національну економіку, якщо громадяни не зрозуміють потреби захищати внутрішній ринок за принципом “свій до свого по своє”.

Держава не зможе нас захистити перед світом, якщо кожен депутат, чиновник демонструватиме власне розуміння національних інтересів. Тож не дивно, що зовнішні втручання в життя українського суспільства необмежені й мають мережевий характер, відбуваються з використанням для цього особливостей глобалізаційного процесу. Недарма на телебаченні навіть під час кризи домінує реклама “гламуру”, чужих етнічних цінностей, витісняючи з інформаційного простору справжню українську самобутність. За висловом сатирика, телебачення вчить, як жити, але ж воно не показує цілісно українське життя, заколисуючи нашу волю до виживання в умовах кризи.

Держава може на це впливати, але не може боротися проти зовнішніх інформаційних експансій, якщо населення неспроможне організуватися для адекватної реакції. Отже, потрібна потужна всеукраїнська громадська організація-мережа, здатна протистояти експансіям в інформаційному просторі, формувати правильне сприйняття народом загрози, породжених кризою і змінами в міжнародних відносинах України.

В умовах тліючої світової кризи інформаційна конкуренція держав відбувається саме за допомогою патріотично налаштованих і високотехнологічних громадських інституцій, які нерідко фінансують держави. Вони здатні діяти як виразники інтересів на територіях зацікавлень чи впливу.

Інформаційна безпека — це функція не лише держави, а й усього суспільства. Вона залежить від його самоорганізації. Це загальне правило стосується не лише України. Так з’являється дедалі більше аргументів за створення сильної громадської патріотичної організа-

ції або мережі організацій. Це не надбудова чи тінюва структура влади, а організаційно-аналітичний центр виживання нації.

Такою організацією може стати модернізоване і забезпечене сучасними засобами, технологіями і менеджментом громадської діяльності товариство “Просвіта”. На жаль, більшість еліти сприймає це як утопію. Підняти традиційну “Просвіту” на сучасний рівень в наш час справді нелегко. Неприбуткова громадська діяльність порівняно з політикою не викликає інтересу активних людей, адже політика декому приносить надприбутки, а інших непогано годує.

Найскладніше — це пропаганда потреби такої громадської сили в середовищі зневіреного, прагматично налаштованого суспільства. Це можна зробити, маючи план облаштування України і проєкт громадського руху самозахисту. Всі претензії слід адресувати не владі, а власній здатності творити і підтримувати потужну громадську організацію: історично вона така повинна називатися “Просвітою”, символізуючи силу українського світобачення. Така організація-мережа вкрай потрібна і для координації дій численних дрібних, фінансово не забезпечених і без сучасного менеджменту громадських організацій, які відлучені від українського інформаційного простору і не спроможні самостійно сформувати єдину мережу швидкого обміну інформацією та взаємодії.

Потрібен громадський центр моніторингу ситуації в Україні й потужний аналітичний центр для формування адекватної реакції нації на зовнішні та внутрішні загрози, який зможе давати конкретні поради населенню щодо певної ситуації, як це в минулому столітті робила “Просвіта”.

Часи змінились, і впливати на життя суспільства може тільки добре організована і фінансована організація, яку утримує народ, а не закордонні гранти. Сучасна “Просвіта” може стати такою організацією, якщо тільки українці реально її підтримуватимуть і розвиватимуть як загальнонаціональний рух самозбереження і виживання в умовах сучасної кризи і жорсткого світового змагання. Це залежить не від самої “Просвіти”, бо вона робить, що може, а від нас, українців, адже колись нам набридло перебування в стані летаргійної депресії та очікування дива. Тоді час неодмінно покличе сильного лідера нації, здатного об’єднати здібних українців справою творення проєкту всеукраїнської організації XXI століття.

У новому тисячолітті суспільна самоорганізація повинна урівноважувати і гармонійно доповнювати державну владу і навпаки. Це не ідеалізм, а стабільний спосіб державного життя націй, що дає змогу за будь-яких умов вижити й успішно розвиватися. Така система державного устрою в глобальному сенсі концентрує увагу народів на самобутні цінності внутрішнього життя та господарювання і в такий спосіб долає кризи, подібні до сучасної, дає шанс людству безконфліктно перейти до вищої форми співжиття.

Україна за рівнем суспільної самоорганізації та ефективності влади, на жаль, не зовсім готова переможно реагувати на кризові явища. Тому для українців питання громадської самоорганізації в цій ситуації має вагу життя або смерті, адже це останній і єдиний засіб, який може не лише компенсувати слабкість державного ладу, а й реалізувати на практиці конституційну функцію народу як носія всієї повноти влади в Україні.

Володимир ПРОЦЕНКО,
“Дзвін Севастополя”, Крим

Чи потрібен на території України іноземний флот, який щоденно створює проблеми для громадян нашої країни? Хоч би як хто прикрашав відносини між Україною й Росією, послаючись на дружні запевнення високопосадовців, має розуміти, що політика Росії щодо України, попри обіцянки дружби та співробітництва, далеко не дружня і не миролюбна.

Перебування Чорноморського флоту РФ містить трагічні сторінки, в яких домінує агресія. Так, шестеро матросів чужоземного війська пограбували і побили чотирьох неповнолітніх, але командування Чорноморського флоту РФ не допустило на територію військової частини українських слідчих, а злочинців відіслало до Росії. Тобто, чужоземне командування сховало злочинців, за що має відповісти за українськими законами, але цього не сталося. Причина — брак чіткого регламенту повноважень дій слідчих органів у тексті міждержавної угоди про перебування Чорноморського флоту на території України. У статті 19 Міжурядової угоди між Україною і РФ зазначено: “Питання юрисдикції, пов’язані з перебуванням військових формувань на території України, регулюються таким чином:

1. За справами про злочин, скоєний особами, які входять до складу військових формувань, або членами їхніх сімей на території України, застосовується законодавство України і діють суди, прокуратура та інші компетентні органи України.

2. Пункт цієї статті не застосовується:

а) у разі скоєння особами, які входять до складу військових формувань, або членами їхніх сімей — громадянами Російської Федерації — злочинів проти Російської Федерації, а також проти осіб, які входять до складу військових формувань, або членів їхніх сімей — громадян Російської Федерації;

б) у разі скоєння особами, які входять до складу військових формувань, злочинів під час виконання службових обов’язків в місцях дислокації військових формувань.

У випадках, передбачених цим пунктом, застосовується законодавство Російської Федерації і діють суди, прокуратура та інші компетентні органи Російської Федерації.

3. Компетентні органи Сторін можуть звертатися один до одного з проханням про передачу або прийняття юрисдикції щодо окремих справ, передбачених цією статтею. Такі звернення розглядаються невідкладно і доброзичливо.”

За такими убогими умовами, оговореними в угоді, можна на об’єктах оренди Російській стороні чинити що заманеться. Очевидно, що Росія відмежувалася від українських законів недоторканністю орендних територій. Угода надала можливість порушувати питання про передачу в провадження російській стороні і справ, що порушуються українськими правоохоронцями стосовно російських військовослужбовців. Вони, посилюючись на закамфльовану статтю угоди, мають повне право в місцях дислокації

КУЛЬТУРА АНДРОФАГІВ

військових формувань проводити власні слідчі дії. Безперечно, що тут потрібен міждержавний правовий регламентний документ, підписаний на рівні керівників двох урядів, але російська сторона на це не погодиться і не допустить, щоб українські слідчі працювали на об’єктах РФ виконували невідкладні слідчі дії: вилучення доказів, затримання, злочинців, допит свідків на орендованих Росією українських територіях. Ото й маємо: російські військові частини безкарно переховують злочинців, показуючи, хто в домі хазяїн. Так, наприклад, 29 серпня 2008 року знову кілька російських військовослужбовців строкової служби Чорноморського флоту РФ о 22 годині пішли в “самоволку”: переодяглися в цивільне, добряче хильнули в парку та влаштували бійку біля Малахового кургану, спричинивши тяжкі тілесні ушкодження студентам університету. Як стверджують свідки, російські матроси відчули “смак крові”. Вони лупцювали студентів ногами, вигукуючи: “Месі хахла, Жека! Добивай его! Етот уже не шевелится!” Усім цим керував набагато старший від своїх співслужбовців монголоподібний “Макс”, який, за твердженням молоді Корабельної сторони, не вперше влаштував подібне. Цього разу міліція спрацювала набагато швидше, але затримала тільки трьох матросів, двоє з яких назвали прізвище Петров, а один Акулов. Один із міліціонерів чи то випадково, чи то з

тив головного са. Досі підозакса”, і “Жеку” рноморського флоту слідству не видало, а навпаки, їх переправили до Росії. Один з постраждалих — Ігор Неміровський перебуває в реанімації.

Знищення людей — звичай варварів. Дикунство проявляється в агресії. У третьому тисячолітті людство навчилася мирно співіснувати, але не Росія, де й зараз процвітає імперський світогляд, расова зверхність і право кулака. Спілкуючись із російськими українськими матерями, відчуваєш різницю в поглядах на помсту. Там, де росіянки вимагають позбавлення життя, українки кажуть “Бог його покарає”. Це свідчить про високу духовність української нації й нецивілізованість російської, що сформувалася на землях, яку Геродот називав володінням андрофагів (людожерів). Не помилився, адже, за загальноприйнятими законами розвитку людства, російська нація стане цивілізованою лише у віддаленому майбутньому.

Відчуваєте, в яку халепу ми вскочили з угодою про базування флоту? Сьогодні нашому державному керівництву потрібно задуматися, як домогтися від варвара, щоб він вивів із нашої країни свої війська.

Усі ці роки офіційний Київ мовчить і самоусувається від контролю над виконанням угоди, не знає кількісного складу російського війська, яке віднедавна нелегально зросло. Порушень не усувають. Це свідчить про недостатню роботу з проблемами, що виникають через перебування ЧФ у Севастополі.

● ДО 140-РІЧЧЯ
«ПРОСВІТИ»

Ольга МАНЮК,
науковий працівник
Державного меморіального музею
М. Грушевського у Львові,
член “Просвіти” з 1989 р.

Для України, для її будучини, утвердження державності жив і працював Великий Українець, автор 10-томної “Історії України-Руси”, перший Президент України Михайло Сергійович Грушевський.

Мала батьківщина Михайла Грушевського — місто Холм, яке заснував і княжив у ньому король Данило Галицький. “Я був їх старший син, роджений 17 вересня ст.ст. 1866 р. в Холмі, де батько був тоді (дуже коротко) учителем греко-уніятської гімназії”. (Грушевський М. С. Автобіографія. Друкується як рукопис. — Київ, 1926 — с. 3—4).

Виховували майбутнього вченого в українському оточенні, в українському душі, особливий вплив на нього мав батько Сергій Федорович.

Доля закинула Грушевських на Кавказ, де Михайло Сергійович закінчив Тифліську гімназію і прагнув якнайшвидше потрапити до Києва, що здавався йому

“...огнищем української наукової й літературної роботи” (Грушевський М. С. Автобіографія).

Навчаючись у Тифліській гімназії, Михайло Грушевський цікавиться всім українським, вдосконалює свою українську мову.

“Монографії Костомарова. Записки о Южной Руси Куліша, збірник Січи Скальковського, Історія слов’янських літератур Пипіна, перші річники Київ. Старини, перечитані мною в рр. 1881-5, послужили провідними нитками моїх інтересів і планів... Я читав з сеї сфери багато... і збираючися в університет, розпоряджав солідним запасом знання фактичного і теоретичного” (Грушевський М. С. Автобіографія).

На підставі читання М. Грушевський вже в гімназійні роки усвідомлює історичну несправедливість поневолення України Московою, утиски української мови. Водночас вірить у відродження України та її мови.

У вірші “Я малорос” (1883 р.) він пише:

...Україна встане
І знову воля запанує,
Гордою хвилею по всій країні
Полине нашої мови звук,
Ми прапор свободи піднесемо
І вже не випустимо з рук.
(Переклад Асі Гуменецької)

Навчання у Київському імператорському університеті Св. Володимира, наукова праця під керівництвом проф. Володимира Антоновича, робота в семінаріях, архівах Києва, Варшави, Москви були

«ПИТАННЯ ЧЕСТИ СВОЄЇ Й СВОГО ПОКОЛІННЯ»

фундаментом наукової діяльності Михайла Сергійовича.

Особливе місце в житті й діяльності Михайла Грушевського посідає Львів. Науковцеві було 28 років, коли, за рекомендацією Володимира Антоновича, він очолив кафедру всесвітньої історії зі спеціальним оглядом на історію Східної Європи у Львівському університеті. Тут він розгорнув велику організаційну й наукову діяльність.

“Окрім університетських курсів, які мусіли забирати на перших роках дуже багато часу, я повів публічні виклади, взявся за організацію наукової роботи в недавно зреформованім, але зовсім ще не виведенім на наукову дорогу Науковім Товаристві імені Шевченка. Перейняв на себе редакцію Записок, а поруч них заложив (1895 р.) в Товаристві інші, спеціальні публікації — Джерела до історії України-Руси, Етнографічний збірник й ін., сам займаючися редакцією їх перших томів”, — писав Михайло Грушевський в “Автобіографії”.

“У Львові проф. Грушевський опрацював і видав кілька томів “Історії України-Руси”. “Написання суцільної історії України рано, ще в київських часах, стало моєю задушевною гадкою, до певної міри питанням чести своєї й свого покоління” (Автобіографія, 1906 р.).

Професор Любомир-Роман Винар, засновник грушевськознавства, головний редактор “Українського Історика”, так характеризує цей період діяльності Михайла Грушевського: “Галицький період академічної й наукової діяльності М. Грушевського охоплював двадцять років, і в тому часі він присвятив усю свою творчу

енергію і насагу, щоб у Львові створити всеукраїнську академію наук, які проминювали б на усі українські землі і стали б основою укра-

“Українці мусять всю енергію вложити в те, аби відогріти національне почуття, і з ним — почуття національної спільності, солідарності у різних частин українського народу та сконцентрувати, можливо, систематично і планово, національні сили тих різних частин на спільній національній роботі, яку нам висувають біжучі події на дневний порядок”.

Михайло Грушевський

їнського національного відродження в ХХ столітті. Це була справжня золота доба його діяльності і творчості: Грушевський очолив Наукове Товариство ім. Т. Шевченка у Львові, причинився до створення Українського Наукового Товариства у Києві й очолив його... Винятково важливе значення для розвитку української історичної науки має заснування і діяльність Львівської історичної школи М. Грушевського” (Винар Л. Михайло Грушевський історик і будівничий нації.—Київ, 1995).

У Львові, спілкуючись із галичанами, вчений засвоює галицьку мову, правопис і слововжиток, бо цією мовою навчали і здійснювали наукові дослідження.

Михайло Сергійович був принциповим у справі вживання української мови як наукової. Про це свідчить позиція Наукового Товариства ім. Т. Шевченка щодо подій, які відбувалися на XI археологічному з’їзді (1897 р.) у Києві. Там ішлося про недопущення української мови на з’їзді: “...Справа визнання української мови як офіційної на з’їзді була не лише важлива для дальшого наукового розвитку українознавства, але також мала загальнонаціональне значення.

На засіданні Історично-філософської й філологічної секції НТШ вирішено не брати участі в Київському з’їзді, якщо українськоруська мова не була дозволена для читання рефератів”. (Михайло Грушевський про українську мову і українську школу.—Київ: “Веселка”, 1991).

Державний меморіальний музей Михайла Грушевського у Львові

М. С. Грушевський був почесним членом товариства “Просвіта” у Львові. Засновниками й активними діячами “Просвіти” були справжні патріоти: о. Степан Качала, Анатоль Вахнянин, Омелян Огоновський, Юліан Романчук та інші.

“Просвіта” співпрацювала з Науковим Товариством ім. Т. Шевченка, головою якого 1897 р. обрали Михайла Грушевського. Вчений співпрацював і допомагав “Просвіті” матеріально ще з часу збирання коштів на придбання триповерхового будинку для “Просвіти” 1895 року (пл. Ринок, 10). “Просвіта” стала першою українською громадською організацією, яка спромоглася придбати власний будинок. Кияни привітали “Просвіту” з цією купівлею, передавши через професора М. Грушевського 3 000 крон. У двох кімнатах на другому поверсі розмістилося Наукове Товариство ім. Т. Шевченка, бібліотека та музей НТШ.

Члени НТШ співпрацювали з діячами “Просвіти” в організації відзначення ювілейних дат: всеукраїнської маніфестації до 100-річчя “Енеїди”, 40-ліття письменницької праці Івана Франка.

У друкарні Наукового Товариства ім. Т. Шевченка коштом “Просвіти” видавали книжечки з історії України, літературознавства, з природознавства тощо.

У фондах Державного меморіального музею Михайла Грушевського у Львові є цікаві публікації, видані накладом, коштом та заходом Товариства “Просвіта”: “Ілюстрована історія Руси...” Олександра Барвінського (Львів, 1890), “Дві облоги Львова. Переяславська угода” за Миколою Костомаровим (Львів, 1905), “Ярослав Осмомисл (1153—1187)” Івана Крип’якевича (Львів, 1937) тощо.

1934 року “Просвіта” видала портрет Михайла Грушевського накладом 1 тис. примірників.

У Львові професор Грушевський познайомився з учителькою Марією Вояковською з Підгайчиків на Тернопільщині, одружився і

прожив найщасливіші роки: “...а певною компензатою служила мені лише моральна опора, яку давала сім’я: оженився я 1896 р. з Марією Вояковською, львівською учителькою, яка була вірним і тямущим товаришом мені в моїй діяльності, а 1900 р. родилася нам донька Катерина” (Грушевський М. С. Автобіографія, 1906 р.).

Родина Грушевських спочатку винаймала помешкання, а з 1902 до 1914 року жила у власному домі на вул. Понінського. У цьому будинку створено (1998 р.) і відкрито (2000 р.) Державний меморіальний музей Михайла Грушевського.

Михайло Грушевський — політичний і державний діяч, голова Української Центральної Ради.

Про діяльність Центральної Ради і свою роль у ній Михайло Сергійович пише в “Автобіографії 1914—1919 рр.”: “Пробув я головою Центральної Ради тринадцять місяців, до кінця її існування. Тяжке і відповідальне було те становище. Вороги українства, які і давніше пеклом на мене дихали, в своїм заслупленню вважали мене автором і українського руху, і винахідником української мови, тепер особливо всіли на мене своїми лайками і погрозами. А найтяжче ставало, коли не було згоди й між своїми — а так мусіло бути в міру того, як приходилось вирішувати різні питання дальшого життя. При тім же, хоч всяку відповідальність валили на мене, в дійсності мав я дуже обмежений вплив і то моральний тільки: юридично моя роль була чисто формальна, як голова Ц. Ради я проводив її збори та репрезентував її на вні. Рішала ж у всяких справах більшість, а вся екзекутивна власть була в руках Ген. Секретаріату” (Великий Українець. Матеріали з життя та діяльності М. С. Грушевського.—Київ: “Веселка”, 1992.—с.216).

Ці слова співзвучні із сьогоденною ситуацією в Україні. Маврацію Михайло Грушевський, коли писав: “Добре робити історію важче, ніж гарно писати її”.

Робочий кабінет видатного історика

Театр у Єлисаветграді

ДО 140-РІЧЧЯ
«ПРОСВІТИ»

Сергій ШЕВЧЕНКО,
доцент Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка

НАД КАРПАТАМИ
ЛИНУЛО ПРОНИКЛИВЕ
СЛОВО КОРИФЕЙ

Утиски українців у державі Романових не дали їм можливості створити тут “Просвіту” водночас із західноукраїнцями. Але східноукраїнці певною мірою присутні з перших десятиріч у просвітницькій роботі галицької молоді. Зокрема, над Карпатами линуло проникливе слово корифей українського професійного реалістичного театру, заснованого в Єлисаветграді (тепер Кіровоград). Там ставили п’єси Івана Карпенка-Карого, дві з яких “Просвіта” видала кількатисячними накладом. Зауважимо, що почесним членом Львівської організації був Євген Чикаленко, український громадський діяч і меценат, випускник єлисаветградського реального училища, де навчався разом з корифеями театру Панасом і Миколою Тобілевичами.

За послаблення поліцейсько-імперського режиму під час першої російської революції “Просвіта” поширюється і в Східній Україні. 25 червня 1906 року Володимир Винниченко, уродженець Єлисаветграда, виступив на установчих зборах українського осередку “Просвіти” і став членом її президії. Книжки нашого земляка просвітяни поширювали до Кавказу й Кубані.

На початку 1907 року в Одесі “Просвіта” організувала постановку драм Марка Кропивницького. 10 листопада 1907 року в Києві Симон Петлюра виступив з рефератом “Висвітлення історичних заслуг Карпенка-Карого для розвитку українського театру” на літературному вечорі “Просвіти”, присвяченому творчості нашого земляка. Доповідач проаналізував віддзеркалення у творах видатного драматурга становища українського громадянства наприкінці XIX століття та процесів, які переживало село. Після палко зустрінутого виступу публіка переглянула драму “Наймичка” у постановці трупи Миколи Садовського. Заснована і очолювана кумом Марка Кропивницького Миколою Аркасом, Миколаївська “Просвіта” організувала вистави опер “Катерина”, “Запорожець за Дунаєм” та інших.

1910 року в Баку просвітяни влаштували вечір пам’яті І. Тобілевича з аматорською постановкою п’єси “Мартин Боруля”, яка мала великий успіх.

Жорсткий антиукраїнський характер влади в Єлисаветграді не сприяв становленню і розвитку в ньому в дореволюційний час “Просвіти”. Але відомі центральні українці робили помітний внесок у її діяльність в інших містах. Творчість інгульців допомагала в просвітницькій роботі.

ВАСИЛЬ НІКІТІН —
ПЕРШИЙ ГОЛОВА

Василь Нікітін, перший голова Єлисаветградської “Просвіти”, її ровесник, народився 140 років тому в Полтаві. Згодом, одержавши диплом Московського університету, працював суддею на Смоленщині, 1903 року перебрався до Єлисаветграда, де влаштувався членом окружного суду, згодом став нотаріусом.

У місті на Інгулі Василь Олександрович сходиться з українофілами, передовсім з “артільним батьком”, майбутнім членом Центральної Ради М. Левитським і колишнім київським “громадівцем” і політзасланцем П. Михалевичем. У Нікітін збирається гімназійна молодь, обговорюючи національні проблеми. Тут влаштовують щотижневі літературно-музичні вечори, у яких беруть участь Ю. Тобілевич, М. Садовський, П. Саксаганський, М. Заньковецька, М. Петлишенко, Л. Ліницький.

У 1909—10 роках з ініціативи Василя Нікітіна у Шевченківські дні організовували лекції-концерти, кошти від яких передавали на спорудження пам’ятника Кобзареві в Києві. Так, 16 березня 1910 року звучав “Заповіт”, який переповнений зал слухав стоячи, а очі його виконати підіймалися до хору на сцену. Театр було прикрашено написаними саме для цього з Полтави численними предметами українського побуту. У концертах брали участь Кропивницький, Старицька-Черняхівська (донька М. Старицького), Стешенко. Ці заходи надалі заборонив губернатор.

Українське життя Єлисаветграда похвалилося 1917 року. Василь Нікітін організує “Просвіту”, стає її першим головою. При цій організації створюють українські хор і бібліотеку, ставлять п’єси. Активно працювали просвітяни Н. Приходько, О. Семенов, М. Панасевич, Ю. Тобілевич. Участь у концертах “Просвіти” брала донька М. Лисенка Галина з чоловіком, місцевим викладачем Костянтином Шилом (згодом, за словами Нікітіна, в Києві він обійме “помітну посаду по народній освіті”). У квітні 1918 року В. Нікітін виступає з лекціями з української культури у місцевому “Голосі Юга”. У часи гетьмана Скоропадського “Просвіту” очолює син корифея театру Юрій Тобілевич. Василь Олександрович, перебуваючи в її активі, сконцентровується на учительській роботі, викладаючи, зокрема, українську мову.

Наприкінці серпня 1919 року в Єлисаветграді владу встановлюють денікінці, які проводять обшук у Нікітіна, вилучаючи українські книжки.

За радянських часів він працює на педагогічній ниві, організує красназничу діяльність. Василь Нікітін переклав українською спогади місцевого народовольця О. Тарковського (діда автора фільмів “Сталкер”, “Андрій Рубльов”, “Соляріс”) про революційний рух. За посередництва співробітника Академії наук, колишнього єлисаветградця О. Тулуба спогади В. Нікітіна про Кропивницького було на-

ВОГНИЩЕ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ВРАЗІВ КАРАЛЬНИЙ МЕЧ НКВС

друковано 1928 року в збірнику “За сто літ”. Просвітянин написав історію українського театру в Єлисаветграді, віддавши її П. Руліну для театральних музею музично-драматичного інституту ім. М. Лисенка, де навчалися діти єлисаветградця. Перед цим рукопис читали академік С. Єфремов і вдова драматурга С. Тобілевич, записавши свої побажання. Єфремов пропонував тоді Нікітіну створити в Зінов’євську (тепер Кіровоград) наукове товариство, яке підтримувало б постійні зв’язки з академією.

1929 року Василя Олександровича заарештували за підозрою “в нелегальних зв’язках з українськими шовіністичними елементами з інтелігенції та угрупованні їх з контрреволюційною метою”. Під час обшуку вилучили: “Оповідання з української історії”, “Незабутні” (редактор С. Петлюра, 1918 рік), “На захист української культури”, “Тризуб” (німецькою мовою), “Послання Євангелісту Дем’яну Бедному”,

утиски російського уряду, який гальмував вільний вияв національної творчості, збереглися українська культура та мова: “Починаючи з XVI століття, малоруське товариство було набагато освіченішим великоруського, і гетьмани Малоросії далеко вище стояли за освітою царів московських”.

Порівнюючи творчість Шевченка, Пушкіна та Міцкевича, доповідач зауважив, що українець стояв ближче до простого люду, оскільки його устами “ніби говорив сам малоросійський народ”. Відзначалася й творчість Котляревського, Квітки-Основ’яненка, Гулака-Артемовського, Куліша, Марка Вовчка й Глібова. І на цьому тлі за міністра Валуєва закривали видавництва, заборонили друк Євангелія українською мовою.

Серед українських драматургів В. Нікітін відзначив М. Кропивницького та “рівного за силою таланту Островському” І. Карпенка-Карого. Із сучасників виокремив драма-

тист жодної реклами, книги розходяться швидко, особливо жадібно розбирають їх селяни”.

Поширювали книжки під час учительських курсів у Єлисаветграді, на яких було організовано виставку підручників, книжок з літератури, історії, словників, “на котрі з боку учителів був величезний попит”, — писала та сама газета. Книжки поширювали і в школах повіту. Загалом пропаганда найкращих українських видань була першим кроком “Просвіти” у нашому краї.

У червні 1918 року відбувся повітовий з’їзд, на якому представники сіл висловилися за об’єднання просвітницьких організацій краю, щоб міська інтелігенція могла допомагати місцевим осередкам, зокрема у поширенні книжок і української періодики.

Того самого року запланували організувати власну трупу. Але реалізувати це заважали економічні проблеми. Із меблів у просвітян було лише дві шафи. За браком власного приміщення його доводилося орендувати. Кошти для цього надходили від внесків та приватних пожертв місцевих кооперативів — Спільної справи, Павлівського об’єднання, Кредитної спілки. Спілка споживачів товарів, яку очолював Т. Баланенко, влітку асигнувала 10 тисяч карбованців “Просвіті” й 5 200 крб на курси українознавства. А восени вже просвітяни передали міському громадсько-педагогічному комітету 13 “Стінних українських словників” М. Старого і 20 плакатів “Як читати українську книжку” з проханням вивісити їх у середніх і початкових навчальних закладах.

Помітного досвіду діяльності “Просвіта” набула наступного року, в гетьманську добу. Але буремний 1919-й із червоноармійською, денікінською, григор’євською та іншими владами вінс корективи: Товариство не мало ні хору, ні трупи, втрапило попереднє помешкання, перебравшись до куточка робітничого клубу, обмежуючись лише видачею книжок із бібліотеки.

1920 року голова “Просвіти” Юрій Тобілевич очолив оргкомітет з відзначення роковин Тараса Шевченка. У березні в сквері, який тепер носить ім’я Кобзаря, тоді йому встановили тимчасовий бюст. “Товариство ожило”, — писала місцева преса восени. Воно отримало просторіше приміщення, обладнало його фотографіями письменників, художніми плакатами, росялом, новими меблями. Щотижня організували лекції “Велика революція на Україні 1648 року”, “Українська поезія”, “Народна освіта в Радянській Республіці”, про І. Франка тощо. Планували розробити подальшу тематику з історії й економічної географії України, української народної словесності, гігієни. Дав перший концерт відроджений український хор. Формувався науковий гурток для самоосвіти та дослідження рідного краю. Товариство отримувало матеріальну та іншу допомогу від місцевого відділу народної освіти. “Будемо надіятися, що надалі товариство широко розв’є свою культурну роботу та поєє вогонь знань в трудові кола, які кутаються навколо організації; підніме їх культурний рівень та громадянську самосвідомість”, — так закінчувалася стаття українською мовою в російськомовних “Известиях” за жовтень 1920 року.

Але “Просвіта” з її намірами українського відродження не вписалася в систему радянських громадських установ. Її закрили. А в 1930-х роках просвітяни потрапили під каральний меч НКВС—ДПУ.

Корифей театру із засновниками “Просвіти”

“Грамота до всього українського народу”, “Статут Української Просвіти”, “Історія українського народу”. Заарештованому, зокрема, інкримінували зв’язки з Єфремовим, про якого він заявив: “Я завжди чув про Єфремова як про людину не честолюбну, а щиро віддану справі розвитку української національної культури”. 1930 року Нікітіна вислали до Казахстану на три роки “як члена підпільної організації Спілки визволення України”, хоч винним він себе не визнав.

Син Василя Олександровича Юрій входив до кола друзів Олександра Довженка, грав у “Березолі”, після чого, за словами батька, взявся організувати власний український драмтеатр у Харкові. Закінчив життя в ГУЛАГу.

Інший син Фауст відбув заслання водночас із батьком. Після цього зробив внесок у зоологічну науку, став лауреатом Державної премії СРСР 1953 року.

ГЕТЬМАНИ ОСВІЧЕНІШІ ЗА ЦАРІВ

У квітні 1918 року “Просвіта” організувала чотириденні курси очолив вивчити українську мову. Спочатку записалось близько 100, згодом — 150 осіб. Опісля набір припинили через обмежені можливості Товариства.

Помітним явищем у культурному житті міста стала відкрита лекція голови “Просвіти” Василя Нікітіна, у якій він зупинився на проблемах української літератури до і після Т. Шевченка та української мови. Було сказано, що, попри

турга і белетриста В. Винниченка та поета О. Олеся, який за характером творчості нагадує Надсона. Але, попри всі утиски, зробив висновок доповідач, культура України “стоїть високо; у будь-якому випадку вище такої в інших славолюбних землях”, а українська мова — “одна з найкрасивіших у світі й може бути поставлена поряд із визнаними красивими — італійською та французькою”. На лекції більшість слухачів була російськомовною. Місцевий російськомовний “Голос Юга” регулярно друкував матеріали про відродження інгульського українства (діяльність “Просвіти”, бібліотеки, хору, курсів для учителів тощо).

У травні на другому поверсі будинку колишнього дворянського зібрання просвітяни відкрили бібліотеку-читальню. Книжки передусім видавали членам товариства. Інші городяни могли отримувати видання за рекомендацією “Просвіти” або за умови внесення застави в розмірі п’яти карбованців. Усі читачі деяку суму мали щомісяця сплачувати на користь Товариства. На ці та власні скромні кошти ентузіастів просвітництва передплачували для цього закладу “Робітничу газету”, “Вільне життя”, “Наше село”, “Нову Раду”, “Народню Волю”, “Відродження”, “Самостійник”, “Вільну Українську школу”, “Народню справу”, “Сільського господаря” тощо. Згодом у бібліотеці відкрився відділ для дітей, організовано продаж книжок. Газета “Трудовая жизнь” писала: “Не дивлячись на відсут-

НЕВТОМНО ПРАЦЮВАВ ДЛЯ НАШОЇ СПРАВИ

Оксана ТЕБЕШЕВСЬКА,
с. Голинь
Івано-Франківської обл.

Пам'ять і почуття вдячності часто приводять нас до тих, хто працював для української справи: виборював волю, беріг мову — отой, ще донедавна останній, плацдарм української нації, ніс у маси світло знань. Серед них — родина Стебельських. Семеро дітей Іллі й Елеонори стали патріотами України. Це педагог, просвітитель, командир УПА Степан (псевдо “Хрін”), який загинув 1949 року, багаторічний голова управи НТШ у Канаді, науковець, доктор Українського Вільного Університету, графік, скульптор, громадський діяч Богдан, який жив і працював у Торонто, педагоги, активісти громадсько-політичного життя, просвітяни Роман, Володимир, Марія, Наталія й Ірина.

Високу любов до рідної землі, народу, самозречену працю на благо людей сини і дочки успадкували від батьків.

Хто ж він, Ілля Стебельський, який виховав для України таких дітей?

Рід Стебельських походить із села Волоща колишнього Самбірського повіту (тепер Дрогобицького району Львівської області). Батько Іллі Федір народився 1835 року. Він був освіченою людиною. З 1853 до 1854 року при парафіяльній церкві в Лучинцях був піддьячим, згодом — дяком, а також навчав дітей “слаганію и читанію русскому и польскому”.

1898 року Ілля Стебельський, здобувши кваліфікацію вчителя, починає педагогічну діяльність. Працює в селах біля Рогатина (Куропатниках, Явчі), а згодом на Калушчині, в селі Цвітова (тепер Івано-Франківська область).

Ілля Стебельський навчає дітей грамоти, активно включається у громадське життя. У листі-повідомленні відділу читальні “Просвіти” в Цвітові від 29 січня 1905 року, адресованому Головному відділу товариства “Просвіта” у Львові, читаємо, що на загальних зборах, які відбулися цього дня, після звіту голови читальні про роботу за 1904 рік “забрав голос п. Ілля Стебельський, учитель тутешній, і, вказавши на невідрадний стан русько-українського народу на полі економічній, просвітній і політичній, закликав присутніх, щоби не тільки вони, але і їх жінки і діти, батьки і мами, словом, усі були членами читальні, бо тільки, як мовляв, через просвіту дійдем до лучшої долі. Реферат сей, триваючи понад годину, вислухали присутні з великим одушевленням і увагою”. На зборах звертали увагу й на те, що в селі процвітає пияцтво. Усі члени читальні присяглися не вживати горілки, а Ілля Стебельський пообіцяв “вучити читальників аматорське представлення “Перший горальник” і “На старості літ” — хочаби тим способом утвердити весь нарід, подібно, як се

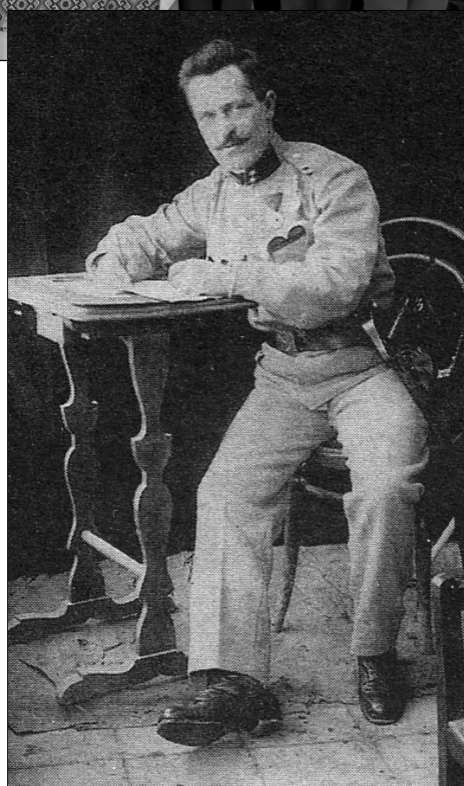
Учасники VIII турніру Стебельських

учинив був у Явчу повіту Рогатинського, за що, правдоподібно, і зівстав звідти до нас перенесений”.

Під час літніх канікул І. Стебельський відвідував у Львові курси бджолярства, а пізніше в Коломиї курси городництва.

Документи того часу, які знаходимо у ЦДІА у Львові та в особистому архіві Іллі Стебельського, свідчать, що він завжди був у вирі громадського життя, умів організувати людей, зацікавити їх, дбав про зростання їхньої свідомості. Працюючи у Цвітові, Ілля листується з Головним відділом “Просвіти” у Львові: пересилає внески цвітівських просвітян, повідомлення про загальні збори, річні звіти місцевої читальні. Народного вчителя постійно обирають головою просвітянських зборів, прислухаються до його пропозицій і порад, підтримують. Стебельський розмовляє з членами читальні, селянами про політичне й економічне становище в Україні, нагальну потребу освіти широких мас, поживлення культурного життя, закликає селян вступати до “Просвіти”.

На V загальних публічних зборах членів читальні у Цвітові, які відбулися 2 лютого 1906 року, за пропозицією І. Стебельського було прийнято ухвалу “заложити під його управою мішаний нотний хор читальняний”. Завершуючи збори, голова (І. Стебельський — Авт.) дякував присутнім “за численний уділ в зборах”, а ще більше за те, що вступають до “Просвіти”, звернувся з проханням, “щоби сходились усе так численно, учились, трудилися, читали і радились, а тогди і овочі з праці будуть, і мусять бути, і наступить... красна доля, а “світ ясний, невечірний тихенько засяє”.

Ілля Стебельський під час служби в австрійському війську, 1915 р.

Читальня “Просвіти” у Цвітові з осені 1905 року почала “оживати” завдяки Іллі Стебельському. “Щовечора, спочатку потроха, відтак чимраз більше, почали сходиться до читальні, але все лиш тогди, коли дізнались, що є там учитель т. з. (І. Стебельський — Авт.), що є кому їм щось прочитати, розумного поради, розповіді і поучити. Заохочення і праця щоденна — не раз від

5-ої години до 12-ої і 1-ої вночі — згромаджувала чимраз більше людей в читальні”.

Стебельський створив у селі курс “анальфабетів”, бо майже ніхто не вмів читати і писати. З 41 відвідувача курсу 37 осіб навчилися читати і писати по-українськи. Всі вони стали членами читальні “Просвіти”. Наука на курсі відбувалася щоденно від 5-ої до 7-ої години вечора, крім суботи і неділі, бо в ці дні сходилися до читальні старші господарі. Ілля читав їм газети і книжки, розмовляв про політичне й економічне становище українського народу. Так селяни поступово починали розуміти потребу просвіти, ставали членами читальні.

Ілля організував мішаний хор, “котрий вже на Св. Миколая (в день храму) відспівав у церкві службу Божу, впроваджуючи людей в подив”.

За почином Іллі було створено “Спілку ощадностей і позичок” системи Райффайзена, загальні збори якої відбулися 9 березня 1906 року. “А щоби нарід відвернути від корчми і пиятики, — читаємо у просвітянському звіті цвітівців, — учаться члени рівно ж під проводом учителя аматорського представлення “Перший горальник”, котре буде дня 15 мая, яко в річницю Свободи, відогране”.

З ініціативи Стебельського заклали крамницю читальні, планували будівництво нового приміщення. І хоч наступного року Іллю призначають управителем школи в селі Томашівці-Кам'яні, зв'язки із “Просвітою” у Цвітові він підтримував і надалі.

У березні 1908 року Ілля Стебельський брав активну участь у перших загальних зборах під час відкриття читальні “Просвіти” у Томашівцях Середніх. У “Справозданню” від 8 березня 1908 року повідомляється, що на зборах виступив “відпоручник філії товариства “Просвіта” в Калуші” п. Тарас Коритовський, який розповів про цілі товариства і обов'язки його членів, функціонування читальні у селах, вибір їхніх керівників, вирішення спорів, маєток. “По сім, — читаємо далі, — забирає голос п. Ілля Стебельський, управителя школи в Томашівцях-Кам'яні, і подає причини нашого занепаду та темноти, котрі усунути має на цілі читальня “Просвіти”. Далше подає користі годівлі криликів і плекання садовини; реферує справу заложення фабрики дахівок і купна машини, а наконєць пропонує заложення склепу при читальні. По сім ззиває до вписування ся в члени читальні, по чім вписалося 42 члени, між тим і члени-основателі”.

Це ще одне підтвердження того, що роль Іллі Стебельського у розвитку “Просвіти” в Калузькому повіті (а вона тоді налічувала 13 613 членів) була вельми важливою. Цей невсипущий чоловік сам невтомно працював для української справи і вмів згуртувати, запалити до такої праці інших.

Михайлина БОДНАР,
завідувач культурно-масової
і редакційної роботи Івано-Франківського
обласного об'єднання
ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

*Єднаймося, братаймося
В товариство чесне,
Най братерством, щирими трудами
Вкраїна воскресне.*

Іван Франко

На свято архістратига Михаїла здійснилася давня мрія наших просвітян: ми рушили новим нещодавно подарованим облдержадміністрацією автобусом у село Бортники Тлумачького району, де мав відбутися обласний семінар, присвячений 140-й річниці “Просвіти”. Привітно і тепло зустріло нас керівництво району, зокрема заступник голови райдержадміністрації, заступник голови райміської об'єднання “Просвіти” Ігор Денькович, заступник голови районної ради Іван Ціник і начальник відділу Олександра Чаплінська. Невеличке музичне вітання від вихованців школи вокального мистецтва додало настрою на цілий день.

Така тісна співпраця влади і “Просвіти” існує давно. Тому не дивно, що громадська організація — одна з найкращих в області. А Центральне правління “Просвіти” подбало щоб просвітяни району мали власний автобус.

«ВИ СІЛЬ СЕЇ ЗЕМЛІ»

Отож ступаємо на благословенну Бортниківську землю. До нас підійшли мешканці села, які повернулися зі Служби Божої. Хлібом на рушнику зустріла нас голова місцевого осередку “Просвіти” Галина Слободян. Далі прямуємо в залу “Просвіти”, яку відкрито тут 2004 року. Довідуємось: осередок налічує 36 просвітян та 38 членів “Молодої Просвіти”. Сюди входить інтелігенція села: двоє священиків, учитель, директор Народного дому, сільський голова, директор історико-краєзнавчого музею, бібліотекарі. Під час проведення семінару ми переконались, що вони — міцна опора просвітницько-культурної діяльності осередку. Спільно проводять заходи, спрямовані на збереження української культури та піднесення національної свідомості селян. Намагаються сумлінно виконувати такі самі завдання, як їхні попередники 100 років тому, відколи з'явилися перші відомості про заснування читальні “Просвіти” в селі Бортники. Дмитро Щерба, Петро Навилків, Юліан Ганаковський відповідально формували бібліотеки. Дбаючи про поповнення книжкового фонду, часто практикували читання вголос. Діяли мішаний хор, гурток танцю,

аматорський драматичний гурток та лекторський (лижний).

Як і тоді, тепер успішно співпрацюють церква і “Просвіта”. Отець Петро Третяк на семінарі розповів, як вони долучають людей до християнської моралі, голова обласної “Просвіти” Петро Арсенич зупинився на ролі “Просвіти” у формуванні національної свідомості. Про спільну працю освіти і “Просвіти” у вихованні учнівської молоді розповіла директор школи Галина Гаморак. Голова первинного осередку Галина Слободян наголосила, що всі ці три гілки, на яких тримається місцева “Просвіта”, неподільні. Саме тому в селі, окрім зали “Просвіти”, створено Народний історико-краєзнавчий музей (директор — просвітянин Іван Карп'як), діє драматичний гурток, створено літературний клуб “Калинове гроно”, зібрано матеріали для книги “Історія освіти Тлумаччини”, де окремим розділом ідеться про “Просвіту”. Уродженець Борників краєзнавець Іван Тимів видав книжки “Історія церкви у селі Бортники XV—XX ст.”, “Село на Покутті в XV—XVIII ст.”, “Історія народної школи в Борниках, Бортники на Тлумаччині XIX—тридцять роки XX ст.” Тут проводять просвітницькі заходи, про які часто пише до газети

“Галицька “Просвіта” невтомна голова Галина Слободян.

Українське село переживає нелегкі часи. Сільські клуби переважно зачинені, неоплавані. Молодь шукає розраду в горілці, наркотиках. У результаті — моральна деградація. Тому треба бити на сполох.

Після семінару відбувся концерт художньої самодіяльності Народного дому. Зал переповнений, зустрічі очікують старші люди, молодь, самі учасники концерту. Учасники фольклорного гурту “Чорнобривці” заспівали старовинні пісні “Ой летіла зозуленька”, “Не плачте, не сумуйте, ви друзі-юнаки”. Колишучи не реквізит, а коліску, Оксана Трак виконує бортниківські коліскові пісні. Молоді просвітяни інсценізували новелу В. Стефаніка “Побожна”. Добре прийняли присутні виконавців з вокальної групи “Галичанка”. Від обласного Народного дому “Просвіти” виступила солістка Ніна Бакай. І — як у пісні, “До нових зустрічей”, що її виконала художній керівник Бортниківського Народного дому Оксана Слободян.

Івано-Франківська обласна “Просвіта” понад чотири роки тому розробила Концепцію відновлення сільських “Просвіт”. Відновлено близько ста. Але нещодавно робота трохи призупинилася. З просвітницькою місією і з концертними програмами ми відвідували переважно районні центри. Але тепер, коли з'явився транспорт, рушимо в села. Перший крок вже зроблено!

КОЗАЦЬКОГО ГАРТУ

Українське обличчя Антрацитівського району Луганщини немислимо без Івана Михайловича Захарченка, якому 25 листопада виповнилося 60 років.

Передусім у цій людині дивує універсальність: доскіпливий краєзнавець, талановитий педагог, тонкий знавець рідної мови та її південно-східного діалекту, вмілий організатор, невтомний фольклорист, знаний поет-пісняр. А ще — гідний продовжувач волелюбних традицій запорозького козацтва на теренах Донбасу, наділений високою національною свідомістю.

Весь його життєвий і творчий шлях — яскраве підтвердження цього.

Народився Іван Михайлович у стародавній козацькій слободі Ісаївці-Дяківій, що близько трьох століть красується на берегах тихоплинної річки Нагольної — посестри синьоого Миюсу. Разом з Івасем цього дня на світ з'явився його брат-близнюк Василь.

Батьками новонароджених були Михайло Ілліч та Катерина Федорівна — хлібороби з діда-прадіда. Обоє — однолітки: 1910 року народження.

Михайло Ілліч зазнав усіх жахів Другої світової війни: учасник оборони блокадного Ленінграда впродовж трьох років. Зв'язківець, двічі поранений, він прожив нелегке життя. Знав багато народних казок, що раз розповідаючи кожну з них в новому варіанті онукам, а їх було в Михайла Ілліча аж одинадцять на момент його смерті (1974 рік). Онуки дуже любили такі “казкові” вечори, які часто затягувалися далеко за північ.

Мати Івана Михайловича Катерина Федорівна походила з Кривенків, разом із чоловіком виховала шестеро дітей. Вона, як і Михайло Ілліч, мала чітку пам'ять і гострий допитливий розум. Знала майже всі села й слободи колишньої Таганрозької округи, легенди й бувальщини, пов'язані з цим краєм. У родині шанували рідну мову, легенди про Саур-могили, Дикий Степ.

Дяківська середня школа, де навчався Івась Захарченко, була українською не лише за вивіскою, а й за духом. Тут на Шевченкові роковини величезний шкільний хор під орудою учителя співів І. П. Чорноволова співав “Заповіт”, “Думи мої, думи...” та “Реве та стогне Дніпр широкий...” Національному самоусвідомленню учнів сприяло й те, що все населення слободи — це нащадки запорозьких козаків, чий прізвища є в списку військ Богдана Хмельницького 1649 року.

Тож випускник 1966 року Іван Захарченко не вагався, ким бути й куди піти навчатися: обрав українське відділення філологічного факультету Луганського педінституту. Та доля розсудила по-своєму: пішов навчати дітей німецької мови, а самому навчатися довелося заочно. Вчителем-україністом став лише по закінченні ВНЗ.

З десяти років почавши писати вірші, друкувався в обласних та республіканських газетах. Маючи хист до малювання, створив герби сіл та району, які офіційно затвердили виконкоми відповідних рад. Наполегливо вивчаючи історію власного роду і простеживши її аж до 1730 року, Іван Михайлович створив родинний герб сім'ї Захарченків, який відображає козацьке коріння.

Тридцять п'ять років життя Іван Захарченко віддав вихованню юного покоління: працював у школах сіл Антрацитівського району та міста Ровеньки. Здобув славу вчителя-новатора, ерудита, а 1996 року виборов перше місце обласного етапу конкурсу “Вчитель року” в номінації “Історія”, став дипломантом всеукраїнського конкурсу.

Етнографічний та фольклорний матеріал, який зібрав Іван Михайлович, оприлюднювали на сторінках газет “Кам'яний Брід”, “Луганські вісті”, “Наша газета”, “Україна При-

дінцева”. Це були розповіді про походження козацьких прізвищ, християнські та народні свята й пов'язані з ними традиційні обрядовість, притаманні селам півдня Луганщини тощо.

Ще на зорі новітнього національно-демократичного руху І. Захарченко твердо став на державницькі позиції й незворушно стоїть на них досі. Він був одним з організаторів місцевого осередку Народного руху України, згодом — головою районної організації Української народної партії.

Події останніх років (численні розколи та чвари в лавах національно-демократичних сил) змусили Івана Захарченка відійти від активної політичної діяльності. Він не зрадив українській справі й зосередився на культур-

но-просвітницькій діяльності. Нині працює головою Антрацитівського районного об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка.

“Просвіта” з'явилася у районі 1989 року. Її організував нині покійний заслужений учитель України А. Бондаренко, а незмінним головою став І. Захарченко. Тепер об'єднання складається з чотирьох первинних осередків і налічує 45 активних членів. Найкраще працюють первинні осередки Дяківського будинку культури (голова Н. Корольова) та Ребриківської СШ (голова С. Борзилова). На балансі районного просвітанського об'єднання — три краєзнавчі музеї, різноманітні культурно-мистецькі гуртки. Об'єднання регулярно проводить ювілейні заходи, творчі змагання, видає квартальник “Дяківські старожитності” та місячник “Криничка”. З 1 вересня цього року побачило світ перше число районної газети “Приміуські джерела”. Організатор усіх цих починань — Іван Михайлович. Він делегат VII з'їзду “Просвіти”, учасник I Всесвітнього форуму українців у Києві та I Конгресу української інтелігенції.

За видатні заслуги в царині українського національного відродження на Луганщині, активну діяльність, спрямовану на розбудову просвітанського руху в краї, Центральне правління товариства “Просвіта” нагородило Івана Захарченка найвищою відзнакою Товариства — медаллю “Будівничий України”.

Своє життя та громадянське кредо просвітанин-патріот висловив у таких поетичних рядках:

*Я — син селян.
Я — той селянський син,
В яким живе минулина народу,
Я з духом предків був і є — один,
Тож пам'ятаю, хто я і чийого роду!*

Прес-центр Луганського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка

І ДЗВОНИТЬ ПАМ'ЯТЬ В НАШІ БУДНІ...

Олександр СТЕПАНЧЕНКО, голова Одеського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

До 75-ої річниці Голодомору 1932—1933 років Одеське обласне об'єднання товариства “Просвіта” видало книжку Олексі Воропая “В дев'ятім крузі”. Її презентація відбулася під час проведення “круглого столу” “Голодомор 1932—1933 рр. Погляд одесита”. В роботі “круглого столу” взяли участь відомі одеські письменники, науковці, журналісти, історики.

Олекса Воропай добре відомий в Україні як автор “Звичаїв нашого народу”, однак серед його творчого доробку є книжки, майже не відомі сучасному українському читачеві. Серед них “Вогні в церкві”, “Українські на-

родні легенди”, “Ясир”, “Українські народні загадки”, “В дорозі на Захід”, “Пригоди Марка Чубатого”. Більшість цих книжок в Україні ніколи не друкувались.

1953 року О. Воропай видав у Лондоні невелику, трохи більше 40 сторінок, книжку “В дев'ятім крузі” — одне з перших у світі документальних свідчень про Голодомор 1932—1933 рр. Завдяки перевиданню 1954 року англійською мовою, робота стала широко відомою. Так, Роберт Конквест у праці “Терор голодом” 37 разів посилався на книжку Воропая.

Відомо, що Олекса Воропай народився в Одесі 9 листопада 1913 року. Дитинство минуло в селі на Херсонщині. Батько хлопчика походив з аристократичного роду. 1919 року був змушений емігрувати, залишивши родину в скрутному становищі.

Закінчивши сільськогосподарський технікум, Олекса Воропай працю-

вав агрономом на Вінниччині, де його і застав Великий Голод. Спогади про ті часи Олекса проніс крізь усе життя і вже на чужині описав, що бачив. Голодомор став болем його серця ще й тому, що 1933-го померла мати Олекси.

Епіграфом до книжки Воропай взяв вірш Юрія Клена “Терцини”:

*Вважай на магію
страшних чисел.
Ось пекло, це землі
частина шоста,
А край зелених верб
і пишних зел,
Що скрізь його покрила
вже короста, —
Останній в пеклі круг,
дев'ятий круг.*

1944 року Олекса Воропай з Одеси через Поділля, Галичину, Польщу виїхав до Німеччини. Почалися роки поневірянь у таборах переміщених осіб (ці часи Воропай детально описав у книжці “В дорозі на Захід”). 1948 року родина Воропая переїхала до Англії. 1961-го в Мюнхені О. Воропай захистив докторську дисертацію. У 60—70 роки праці з етнології принесли йому визнання не лише в середовищі української еміграції, а й у науковому світі Європи, його роботи друкували в США, Канаді, Франції, Німеччині, Англії.

Помер Олекса Воропай 1989-го, а за два роки в Україні побачила світ його головна праця “Звичаї нашого народу”.

Час повернення більшості праць Олекси Воропая ще не настав, але Одеська “Просвіта” зробила крок на цьому шляху.

У ПОЛОНІ ТИХОЇ ПРАЦІ

Ніна ГНАТЮК
Фото автора

Його могло і не бути, бо народився страшного 1932 року. Мати із шестимісячним дитям, рятуєчись від голоду, покинула рідну домівку в селі Червоному тодішнього Джулинського, а нинішнього Бершадського району на Вінниччині й спробувала дати собі раду в сусідньому радгоспі. А потім знову голод, вже 1947-го. Залишивши школу, підліток подався в пастухи, щоб приносити ввечері опухлій від голоду жінці рятівну скориночку.

Батька йому замінив вітчим, Лукаш Степанович Майстренко, людина доброго серця, всеміючий стельмах, що навчив і пасинка ремісничих премудрощів. Чи не тому, коли 1948 року тітка забрала хлопця на Буковину, в Чернівці, Віктор вступив до технікуму залізничного транспорту. Там видавали форму і стипендію, а це в післявоєнні роки було порятунком.

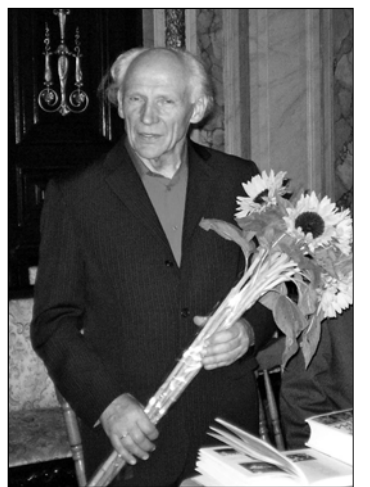
Та десь на дні душі жила любов до книжки, до слова. І юнак вступає на філологічний факультет Чернівецького університету, щоб усе життя присвятити високому мистецтву Слова, духовним скарбам української літератури. Виступаючи на презентації книжки вибраного “На поклик віщих заповітів” Віктора Косяченка, критик Юрій Цеков так сказав про відомого літературознавця, педагога, громадського діяча з Буковини: “На дачі у мене росте кущ калини, який воєни весь у плодах. Він дуже нагадує мені Віктора Косяченка. Глибоко ціную його як унікального критика з афористичним мисленням, педагога від Бога. Це взірчець

людини глибокої порядності та працьовитості”.

Член-кореспондент НАН України Григорій Сивокінь, професор Національного університету “Кієво-Могилянська академія” Іван Лисий, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка архітектор Валентин Штолько, поет Микола Сом, земляк, випускник Чернівецького університету Василь Туглук, академік Ростислав Пилипчук говорили не лише про вагомий внесок Віктора Косяченка у класичне літературознавство, а й неабиякий талант помітити в студентів, письменників-початківцях Божу іскру, побатьківськи допомогти у становленні особистості.

Заступник голови ВУТ “Просвіта”, заслужений діяч мистецтв України письменник Василь Фольварочний, який ввечері підкреслив, що Віктор Косяченко — не лише відомий літературознавець, що чотири десятиліття віддав праці на кафедрі української літератури Чернівецького університету. Він був керівником обласної організації Спілки письменників, тринадцять років очолював Буковинську “Просвіту”, а нині — її почесний голова.

Скільки літературно-мистецьких вечорів провела за ці роки Буковинська “Просвіта”, скільки видруковано видань, збережено і відкрито пам'ятників, меморіальних дощок видатним діячам, борцям за Україну! І в усьому цьому — світла, добра, невтомна душа Віктора Косяченка.

До тому вибраних статей “На поклик віщих заповітів” ввійшло не лише найкраще з його творчого доробку про життя і творчість славетних Т. Шевченка, І. Франка, О. Кобилянської, Остапа Вишні, а й наших сучасників — Г. Тютюнника, Є. Гуцала, О. Чорногуза, А. Гарматюка та інших письменників.

Та серцевиною презентованого видання стали статті, виступи Віктора Косяченка на захист української мови, культури, а також про просвітанський рух на Буковині. Відомий громадський діяч переконаний, що “цей рух потребує підтримки кожного: від засвідчення квитком причетності до нього та участі в конкретних справах до фінансової підтримки у вигляді пожертв... Тільки за такого обопільного підходу можна буде налагодити належну, не мітингову, а систематичну і, як наставляв 1905-го галицьку українську молодь І. Франко, “сповнену любові до свого народу, тиху, без потоків шумних фраз невтомну працю”.

МОВНА НОРМА: ЗНИЩЕННЯ, ПОШУК, ВІДНОВА

Ірина ФАРІОН

Продовження.
Початок у ч. 48 за 2008 рік

1.2. АСИМІЛЯЦІЯ ТА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ — СПОСОБИ ЗМІНИ ФОНЕТИЧНОЇ НОРМИ

Фонетико-ортоепічна (або ширше фонетична) **мовна норма** — це той варіант вимови звуків і наголосованості, який, з огляду на мовну системність як основний нормативний критерій, закріплено практикою і рекомендовано до вжитку як обов'язковий. Фонетичну норму встановлюють не статистичним шляхом чи покликанням на авторитети — вона випливає з особливостей фонологічної системи тих українських діалектів, що лягли в основу української літературної мови. Одночасно як мовне і соціокультурне явище фонетична норма переходить різні етапи свого формування: а) вибір норми, б) кодифікація, в) впровадження, г) розроблення й удосконалення [50, с. 155—156]. Наскрізно ознакою такого багатоступеневого процесу є соціоісторична зумовленість норми (попри її найстабільніший характер у мовно-системній ієрархії). Наприклад, до 1969 року [36], відповідно до вимовних норм української літературної мови, що сформувалися у 20-ті роки, передусім у працях О. Синявського, зубні приголосні [т], [д], [н], [л] вимовляємо м'яко або твердо перед [і], залежно від того, якого походження [і]: якщо [і] походить з [о] і чергується з ним (ніж — ножа, ніс — носа) та з [ы] (густий — густий), то приголосні вимовляємо **твердо**; якщо [і] походить із давнього звука **ятя** та [е], то приголосні вимовляємо **м'яко** (ніжний, ніс від нести). Це мало і своє закріплення на письмі: після м'яких [т], [д], [н], [л] писали *ї* (літо), зокрема в авторитетному українсько-німецькому словнику Є. Желехівського (1886 р.). Однак цю графічну знаковість *ї* знехтував “Словарь української мови” (1907 р.) за редакцією Б. Грінченка. Як слушно зауважив В. Сімович, “це вплинуло в нас дуже фатально на орфоепію (вимову — Авт.)...” [33, с. 196] і наступним сповна позамовним фатальним кроком у наступові на м'якість [т], [д], [н], [л] у зазначеній позиції став припис академічної “Сучасної української літературної мови” (1969 р.) за редакцією І. Білодіда — головного ідеолога українсько-російської двомовності як двох рідних мов. Відтоді вся фонетично-нормативна література базується на приписові не фонетичному, а соціоісторичному. Як висловився В. Сімович, “...життя сильніше за науковість правопису” [33, с.196]. Таки слушно, хоч почасти сильніше не так життя, як слабші ми в обороні своєї мовної автохтонності.

Вибір сучасної фонетичної норми припадає на кінець XVIII — 40-ві роки XIX ст., коли доба Романтизму утвердила незворотність потенційного суспільного статусу україн-

Ірина Фаріон

ської народної мови, втіленого найперше через художню літературу, а відтак зорієнтованість української літературної мови на середньонаддніпрянські (південно-східні) говори. Складніше було з **кодифікацією**, себто її узаконенням. За умов колоніального перебування України у складі різних держав, зокрема Росії, Польщі, Румунії, Австро-Угорщини, це було неможливо. Тим паче, що одна з імперій зробила диво-відкриття, яке блискуче “ослівав” Євген Плужник:

*Двух московських обалдуев
Волновал язык хохлов.
Первым был министр Валуев,
Был второй — министр Бубнов.*

*А сроднила пару эту
Их воинственная прыть,
Лозунг: “Не было и нету,
И совсем не может быть”.*

На обґрунтування останньої віршованої тези Росія спрямувала понад сотню заборон українського слова від 1686 до 1905 року. Попри це, українські вчені та письменники активно розробляли правописні норми, що найтісніше пов'язані з фонетичними. Пік цієї роботи припадає на першу половину XX століття, що вивершується науково-практичною працею “Українським правописом” 1929 року. Фонетична наповненість цього правопису, попри певні застереження до правил написання чужомовних слів із *г/г'* (гімназія — гімназія), *л/л'* (лампа — лямба) тощо, органічна і вмотивована.

Однак активне **впровадження** сучасної правописної й фонетичної мовної норми в життя було брутально перервано московсько-більшовицькою політикою уподібнення української мови до російської. На відміну від попереднього періоду — другої половини XVII — початку XX століття, який, з огляду на численні імперські укази заборони функціонування нашої мови, є **системним зовнішнім лінгвоцидом**, — період від 30-х до кінця 80-х років XX століття означають як час **внутрішнього лінгвоциду**, позаяк це була війна з внутрішньомовними законами. Мілітарність характеру нищення нашої мови

Плакат Оксани Васьків

яскраво засвідчено у назвах трьох резолюцій Народного Комісаріату Освіти УРСР на чолі з В. Затонським 1933 року: “Резолюція Комісії НКО в справі перевірки роботи на мовному фронті”, “Резолюція Комісії НКО для перевірки роботи на мовному фронті в питаннях термінології”, “Резолюція Комісії НКО для перевірки роботи на мовному фронті в справі граматичній” та у виступі й книжці очільника новоствореної Правописної комісії, завідділу агітації і пропаганди Політбюро ЦК КП(б)У А. Хвилі (справжнє прізвище Мусульбас) “**Націоналістична небезпека на мовному фронті й боротьба проти неї**” (26 квітня 1933 року), “**Знищити коріння українського націоналізму на мовному фронті**”, а також у статтях “правильних” мовознавців у журналі “Мовознавство”, 1933 р., ч. 1: “**Добити ворога**” С. Василевського, “**Націоналістичні перекручення в питаннях українського словотвору**” П. Горещького, “**Націоналістичне шкідництво в синтаксисі української літературної мови**” П. Горещького та І. Кіриченко, “**Термінологічне шкідництво і його теоретичне коріння**” О. Фінкеля, “**Націоналізм в етимології**” Н. Ліперовської, “**Трибуна українського фашизму**” В. Ставнича (про журнал “Рідна школа”). До речі, всі ці твори написані у пік Великого Голодомору ще не зросійщеною українською мовою, зокрема у царині фонетичній, і саме цього року, як свідчив в одній із доповідей 1934 року нарком освіти В. Затонський, знищено **1649 українських науковців-“націоналістів”, здебільшого фахівців з української мови та історії** [40, с. 140–148; 47, с. 361; 22, с. 136–137].

Основним здобутком цієї внутрішньомовної війни як уніфікації з російською мовою, або ж “збільшовиченої української мови, очищеної від неї самої” [22, с.137] став Український правопис 1933 року, якого ніхто прилюдно не обговорював і який набрав чинності несподівано, як гроза: “Газети й інші видання перейшли на новий правопис негайно — у травні 1933 року, — ще до його публікації, і не підготовані читачі опинилися перед доконаним фактом. Вражені викладачі й студенти раптом виявили, що правила, яких вони додержувалися, не дійсні...” [47, с. 365]. Найімовірніше, цензором-кодифікатором правопису був Л. Каганович, “**єврей з походження, росіянин культурою**”

[47, с. 358], зачинатель наступу на автохтонні основи української мови, втілені у правописі 1929 року, про що свідчать три його статті 1930 року “**Проти “народництва” в мовознавстві (Куди йде українська літературна мова?)**”, у якій наголошено на “**поживності**” для української мови “**язичія**”, себто суржику; “**Кілька слів про словники**” та у виступі й книжці очільника новоствореної Правописної комісії, завідділу агітації і пропаганди Політбюро ЦК КП(б)У А. Хвилі (справжнє прізвище Мусульбас) “**Націоналістична небезпека на мовному фронті й боротьба проти неї**” (26 квітня 1933 року), “**Знищити коріння українського націоналізму на мовному фронті**”, а також у статтях “правильних” мовознавців у журналі “Мовознавство”, 1933 р., ч. 1: “**Добити ворога**” С. Василевського, “**Націоналістичні перекручення в питаннях українського словотвору**” П. Горещького, “**Націоналістичне шкідництво в синтаксисі української літературної мови**” П. Горещького та І. Кіриченко, “**Термінологічне шкідництво і його теоретичне коріння**” О. Фінкеля, “**Націоналізм в етимології**” Н. Ліперовської, “**Трибуна українського фашизму**” В. Ставнича (про журнал “Рідна школа”). До речі, всі ці твори написані у пік Великого Голодомору ще не зросійщеною українською мовою, зокрема у царині фонетичній, і саме цього року, як свідчив в одній із доповідей 1934 року нарком освіти В. Затонський, знищено **1649 українських науковців-“націоналістів”, здебільшого фахівців з української мови та історії** [40, с. 140–148; 47, с. 361; 22, с. 136–137].

Основним здобутком цієї внутрішньомовної війни як уніфікації з російською мовою, або ж “збільшовиченої української мови, очищеної від неї самої” [22, с.137] став Український правопис 1933 року, якого ніхто прилюдно не обговорював і який набрав чинності несподівано, як гроза: “Газети й інші видання перейшли на новий правопис негайно — у травні 1933 року, — ще до його публікації, і не підготовані читачі опинилися перед доконаним фактом. Вражені викладачі й студенти раптом виявили, що правила, яких вони додержувалися, не дійсні...” [47, с. 365]. Найімовірніше, цензором-кодифікатором правопису був Л. Каганович, “**єврей з походження, росіянин культурою**”

[47, с. 358], зачинатель наступу на автохтонні основи української мови, втілені у правописі 1929 року, про що свідчать три його статті 1930 року “**Проти “народництва” в мовознавстві (Куди йде українська літературна мова?)**”, у якій наголошено на “**поживності**” для української мови “**язичія**”, себто суржику; “**Кілька слів про словники**” та у виступі й книжці очільника новоствореної Правописної комісії, завідділу агітації і пропаганди Політбюро ЦК КП(б)У А. Хвилі (справжнє прізвище Мусульбас) “**Націоналістична небезпека на мовному фронті й боротьба проти неї**” (26 квітня 1933 року), “**Знищити коріння українського націоналізму на мовному фронті**”, а також у статтях “правильних” мовознавців у журналі “Мовознавство”, 1933 р., ч. 1: “**Добити ворога**” С. Василевського, “**Націоналістичні перекручення в питаннях українського словотвору**” П. Горещького, “**Націоналістичне шкідництво в синтаксисі української літературної мови**” П. Горещького та І. Кіриченко, “**Термінологічне шкідництво і його теоретичне коріння**” О. Фінкеля, “**Націоналізм в етимології**” Н. Ліперовської, “**Трибуна українського фашизму**” В. Ставнича (про журнал “Рідна школа”). До речі, всі ці твори написані у пік Великого Голодомору ще не зросійщеною українською мовою, зокрема у царині фонетичній, і саме цього року, як свідчив в одній із доповідей 1934 року нарком освіти В. Затонський, знищено **1649 українських науковців-“націоналістів”, здебільшого фахівців з української мови та історії** [40, с. 140–148; 47, с. 361; 22, с. 136–137].

Основним здобутком цієї внутрішньомовної війни як уніфікації з російською мовою, або ж “збільшовиченої української мови, очищеної від неї самої” [22, с.137] став Український правопис 1933 року, якого ніхто прилюдно не обговорював і який набрав чинності несподівано, як гроза: “Газети й інші видання перейшли на новий правопис негайно — у травні 1933 року, — ще до його публікації, і не підготовані читачі опинилися перед доконаним фактом. Вражені викладачі й студенти раптом виявили, що правила, яких вони додержувалися, не дійсні...” [47, с. 365]. Найімовірніше, цензором-кодифікатором правопису був Л. Каганович, “**єврей з походження, росіянин культурою**”

Основним здобутком цієї внутрішньомовної війни як уніфікації з російською мовою, або ж “збільшовиченої української мови, очищеної від неї самої” [22, с.137] став Український правопис 1933 року, якого ніхто прилюдно не обговорював і який набрав чинності несподівано, як гроза: “Газети й інші видання перейшли на новий правопис негайно — у травні 1933 року, — ще до його публікації, і не підготовані читачі опинилися перед доконаним фактом. Вражені викладачі й студенти раптом виявили, що правила, яких вони додержувалися, не дійсні...” [47, с. 365]. Найімовірніше, цензором-кодифікатором правопису був Л. Каганович, “**єврей з походження, росіянин культурою**”

Далі буде.

ЗАХОПЛЕННЯ ПЕРЕРОСЛО В НАУКОВИЙ ІНТЕРЕС

Ольга Малюта — авторка книжки “Просвіти” і Українська Державність (друга половина XIX — перша половина XX ст.), яка нещодавно побачила світ завдяки Видавничому центру “Просвіта”.

Ольга Малюта народилась у Вінниці. Закінчила історичний факультет Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського, аспірантуру Інституту історії України НАНУ. Кандидат історичних наук. Авторка розповіла про роботу над монографією, поділилася планами на майбутнє.

— Ольго Володимирівно, це безпрецедентний успіх — у 28 років видати солідну наукову працю. Розкажіть, що стало поштовхом до Вашого зацікавлення тематикою з історії “Просвіти”.

— Все почалося з Малої академії наук у Вінниці, коли я обрала наукову тему “Діяльність товариства “Просвіта” на Східному Поділлі на початку XX століття”. Навчалася тоді в десятому класі вінницької школи № 34. Накопичував матеріал, і працювати ставало дедалі цікавіше, оскільки відкривалися нові напрями пошуку.

Починала вивчати культурно-освітню діяльність “Просвіти”, згодом зрозуміла, що не лише це визначало діяльність організації. Члени “Просвіти” брали участь у багатьох інших громадських об’єднаннях, у суспільно-політичному житті, впливали на формування політики й виховання молодого покоління.

Згодом захоплення історією переросло в стійкий науковий інтерес. Найбільше зацікавив досвід державницької діяльності членів “Просвіти”, який можна було використати на сучасному етапі, проаналізувавши причини того, чому Українська держава не змогла утвердитися на початку XX століття і як досягти успіху в наш час.

Саме “Просвіта” була тією єдиною громадською організацією, яка від самих витоків намагалася охопити діяльність всі галузі суспільного життя. В міру утворення галузевих товариств певної спрямованості у XIX—на початку XX ст. вона передавала певні напрями їм, а сама визначала ті основні віхи, які впливали на формування національної свідомості, були базовими у визначенні питань, що стосувалися економічного добробуту, політичного життя. Ця організація від часу створення чітко визначила саме національний напрям діяльності, створювала й накопичувала той потенціал, те підґрунтя, що було використано в періоді державотворчих змагань українців: на початку, в середині XX

століття, в 90-х роках, коли нарешті вдалося утворити й відстояти незалежну Українську державу.

Але все це я змогла зрозуміти, глибоко вникнувши в суть проблеми, і саме тому стільки років і стільки часу віддано дослідженню цієї тематики.

Спочатку займалася дослідженням історичного краєзнавства Східного Поділля, потім — діяльності “Просвіти” на Поділлі та в Правобережній Україні, згодом зрозуміла, що державотворчий аспект важливий для всієї України, і з 2001 року цілком визначила напрям: “Просвіта” і її вплив на формування державницького потенціалу українського народу. Це дослідження стало основою моєї першої монографії.

— Які джерела використано під час роботи?

— Було використано документи, що містяться в Центральному державному історичному архіві України у м. Львові, в Центральному державному історичному архіві України в м. Києві, матеріали державних архівів Вінницької, Дніпропетровської, Хмельницької областей, а також фонди Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського НАН України, відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. Найбільш репрезентативні у відтворенні державницького аспекту діяльності “Просвіти” матеріали, що містяться у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України в м. Києві.

— Кому з науковців завдячуєте за настанови у виборі тематики?

— Дослідження діяльності “Просвіти” на Східному Поділлі здійснювала під науковим керівництвом кандидата, а нині вже доктора історичних наук Степана Дровозюка, а Поділлі — кандидатів історичних наук Анатолія Лисого та Миколи Лихогляда (на жаль, нині покійного). Тему державницької діяльності “Просвіти” досліджувала в аспірантурі Інсти-

фото Ксенії Гладичевої

туту історії НАН України, науковий керівник — Віктор Даниленко, член-кореспондент НАНУ, доктор історичних наук.

— Чи передаєте своє зацікавлення молодим, як ставиться молодь до діяльності “Просвіти”?

— Вважаю, що в “Просвіту” кожен має йти свідомо, як ішла туди я. Сімнадцятирічною стала членом цієї організації. Привела мене в “Просвіту” наукова діяльність і науковий інтерес до теми. Кожен з тих, з ким мені довелося спілкуватися, визначав сам, що для нього важливе в діяльності організації. Якщо мене цікавили передусім аспекти, які орієнтували молоде покоління на спілкування українською мовою, сприяли введенню україністики в навчальний процес, то значна частина молодих здебільшого цікавиться культурницькою діяльністю: піснями, танцями тощо.

Люди йдуть у “Просвіту” тому, що їм бракує українського середовища, в інших організаціях. У “Просвіті” це знаходять. Це важливо для самовдосконалення, визначення майбутнього. Усе, що входить в завдання “Просвіта”, дає змогу усвідомлювати себе належною до українського народу, почуватися особистістю у власній державі.

— У чому вбачаєте застосування досвіду громадсько-політичної, культурницької діяльності “Просвіти” XIX — початку XX століття? Що потребує підтримки сучасного політикуму?

— Вивчення досвіду попередників корисне тим, що дає змогу втілити набутки у сьогодення. Проведення в державі української національної політики може консолідувати суспільство: поліпшити добробут, підтримати діяльність передусім молодих науковців, створити їм можливості для творчого зростання, певності у майбутньому, забезпечити національно-культурний поступ. Це головні віхи, які мають визначати основу політики сучасних вітчизняних парламентарів.

Українська незалежна держава процвітатиме тоді, коли на неї працюватимуть національно свідомі патріотично налаштовані науковці, а молодь бачитиме перспективу.

Варто пам’ятати, що товариство “Просвіта” у XIX — на початку XX століття в Австро-Угорській та Російській імперіях об’єднувало науковців, готувало національно свідомі покоління українського суспільства, створювало їм можливості національного розвитку. Вихованці “Просвіти”, пройшовши вишкіл у громадсько-політичному житті, вели перед у національно-визвольних змаганнях та українському державотворенні в XX столітті.

— Які Ваші плани на майбутнє?

— Бачу себе в науковій діяльності. Сподіваюся, що ця перша книжка дасть початок багатьом наступним.

Спілкувалася
Надія КИР’ЯН

ІСТОРІЯ, ОЛЮДНЕНА ПОСТАТЯМИ

Пам’ятник “Просвіти” у Львові

Майбутнє української державності — у збереженні історії, традицій, звичаїв, культури, духовності, національної пам’яті, що складають той ціннісний потенціал нації, який потрібно примножити, втілити, передати нащадкам. Умови національної самоідентифікації спільноти визначають складові подальшого державотворення, тенденції державного будівництва, що потребують посиленої уваги та мають стати напрямиами державної політики.

Втілюючи потенціал українського державотворення всіх історичних періодів, поновлюємо у пам’яті народу ті здобутки, що духовно збагачують, визначають національну стійкість і міць. Періоди відродження в українській історії отожднюють із творенням української нації, епохою, що передувала активному державному будівництву. У такі періоди національно-визвольні змагання стають визначальними в отриманні досвіду, національному та державному самоствердженні.

Історія, олюднена постатями та подіями націєтворчих і державотворчих змагань, здобутками та накопиченим українським народом потенціалом, постає на сторінках монографії “Просвіти” і Українська Державність (друга половина XIX — перша половина XX століття) молодого вченого-історика Ольги Малюти.

У монографії проаналізовано, як українці в умовах державної політики Австро-Угорської та Російської імперій створюють 1868 року товариство “Просвіта”, що визначило метою піднесення національної свідомості

та добробуту українського народу. Перевагою товариства стала глибоко національна спрямованість, піднесення національної свідомості українського народу шляхом освіти всіх верств населення, культурного розвитку, обстоювання права на культурну, економічну, громадсько-політичну діяльність. Саме це виокремлювало “Просвіту” з-поміж схожих організацій сусідніх народів, органічно вписувало в національне відродження українців.

Визначальною ознакою національно-державницьких змагань українців у західноукраїнських землях у XIX — на початку XX століття був високий рівень політичної культури, здатність і можливість відстоювати власне право на самовизначення. Саме в західноукраїнських землях, у Львові в 1860—1890-х роках з парламентських трибун члени “Просвіти” висловлювали вимоги функціонування української мови, української школи, вищої освіти й науки. І лише на початку XX століття здійснювати легальну культурницьку, наукову, освітню діяльність у “Просвіті”, відроджувати власну духовність, національну свідомість отримав можливість український народ в українських землях Російської імперії.

У виданні йдеться про те, як у товаристві “Просвіта” у другій половині XIX—першій половині XX століття здійснювали вишкіл покоління національно свідомих українців — вихідців з різних верств народу, накопичувався потенціал у культурно-освітній, духовній, економічній, політичній галузях суспільного життя. Підготовлені культур-

ницькою та громадсько-політичною діяльністю постаті включились у національно-визвольні змагання українського народу 1917—1921 років, стали українськими державотворцями. Отриманий досвід творців національної ідеї віддзеркалювався у діяльності Товариства та передавався наступникам.

Книжка молодого історика відтворює ті історичні епохи, коли українському народові в національно-визвольних змаганнях доводилось відстоювати самостійність України, боротися за право називатися нацією. Поряжені громадсько-політична та державницька діяльність у XIX — на початку XX століття була героїзмом. Члени “Просвіти” у XIX—XX ст. у парламентах інших держав, куди були обрані, обстоювали спроможність утворити власну незалежну Українську державу.

Українська незалежність коштувала величезних зусиль багатьом поколінням національно свідомої інтелігенції — тієї, що вела перед у створенні українськомовного середовища в додержавний період; тієї, що здобувала й утверджувала незалежну Українську державу.

Українці в ті часи старанно відстоювали те, що потребує сьогодні утвердження: українську науку, історію, мову, історичну пам’ять... Лише вкладені зусилля сотень тисяч, а можливо, мільйонів українців, що їх вишколила “Просвіта”, тих, хто любив Україну “не лише до глибини душі, а до глибини власної кишені”, сохвилини та щоднини повертаючись до відродження української нації та Української держави, попри суспільно-політичні обставини, зробили можливим здобуття незалежності. Їхня праця варта того, щоб знати про неї.

● ДО 140-РІЧЧЯ «ПРОСВІТИ»

Олег ОЛЕКСЮК, голова Херсонського обласного об'єднання ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка

Просвітанський рух на Херсонщині починався з гурту українців Олександра Русова, який, окрім організації українських концертів, видавав перший на півдні України українськомовний альманах «Степ». Він побачив світ 1886 року. Проте офіційні повідомлення про створення осередку «Просвіти» у Херсоні датують 1905-м, роком початку становлення «Просвіти» на Великій Україні. Та вже з 1908-го повідомлення про просвітанський рух на Херсонщині на шпальтах тогочасних ЗМІ зникають. І лише 1917 року за ініціативи письменника Миколи Чернявського створено першу легальну культурологічно-політичну організацію «Українська хата», яку 6 січня 1918-го реорганізовано у товариство «Просвіта» на чолі із засновником Херсонської кооперації Іваном Челюком.

Царський, а пізніше і більшовицький режими намагалися знищити просвітанство. І ті, й інші глумилися над активними діячами «Просвіти». Серед закатованих режими — херсонські просвітяни Софія Русова, Микола Куліш, Дніпрова Чайка, Микола Чернявський, Іван Дніпровський, Іван Челюк, Юхим Михайлів. Сатрапи намагалися звести ідею Товариства до фарсу, до безглуздя. Проте просвітанські ідеї живуть і досі.

Активна діяльність усіх осередків Бериславського районного об'єднання (а вони діють майже в кожному селі) мобілізувала українство в лавах Товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка і створила позитивну ауру в утвердженні української мови серед освітан та держслужбовців. Довіра населення до місцевої «Просвіти» підкріплена ще й перемогами на виборах до сільських, районних міських рад 1994—2006 років. Тож єдина в Україні депутатська група «Просвіта» в Бериславській районній раді в складі дев'яти депутатів понад 10 років мала неабияку підтримку населення. Можливо, саме це сприяло виданню «Нарисів з історії Бериславщини», які профінансувала районна влада, попри те, що Херсонщина всі 17 років незалежності залишається єдиною в Україні областю, де книговидавництво не передбачено бюджетом. 2002

СЛОВОМ, ПЕНЗЛЕМ, ДІЄЮ!

року кандидат від Бериславського об'єднання ВУТ «Просвіта» ім. Тараса Шевченка Таїсія Бернадська перемогла на виборах міського голови Берислава.

Саме Бериславщина розпочала рух з демонтажу пам'ятників Леніну і встановлення пам'ятних знаків, пам'ятників української історії, серед яких знак Пам'яті жертв насильницького переселення із Західноукраїнських земель 1951 року та Дзвін пам'яті останньої пристани кочових козаків Запорозької Січі. Просвітяни села Зміївки — приклад, як можна співпрацювати різним за національністю та віросповіданням людям, як досягти злагодності у суспільно-політичній та громадській праці.

За прикладом сусідів новокаховські просвітяни посилили роботу комісії з питань контролю за дотриманням законодавства України про мови при міськвиконкомі. Численні листи-протести, громадські слухання, судові позови на порушників сприяли більш шанобливому ставленню до українського діловодства депутатів місцевого самоврядування і посадових осіб державних установ у Новій Каховці.

Проведення тривалої (з 1993 до 2002 року) акції просвітан у зросійщеній Новій Каховці принесло радість мешканцям та гостям містечка. На 50-річчя Нової Каховки в центрі міста за проектом просвітан

встановлено пам'ятник Тарасові Шевченку, за рік урочисто відкрито меморіальну дошку Героєві України В'ячеславові Чорноволу. Нині розпочато збір коштів на встановлення пам'ятника Олександрові Довженку.

У Херсоні, дякуючи фінансовій допомозі Товариства Української Мови м. Чикаго (США), в музеї загальноосвітньої школи № 52 імені Тараса Шевченка встановлено погруддя Великого Кобзаря (авторська робота просвітянина скульптора Івана Мердака).

Просвітяни Херсона спільно з колегами з місцевої організації Народного руху України й Обласного палацу молоді домоглися перейменування площі Текстильників на площу Тараса Шевченка. Приємно й те, що саме за адресою м. Херсон, площа Шевченка, 1 нині працює «Молода Просвіта» Херсонщини.

Чисельність Херсонського обласного осередку Всеукраїнської молодіжної громадської організації «Молода Просвіта» щоденно зростає, до нього долучається творча молодь. Адже за проектом «Молодої Просвіти» вперше за роки незалежності України 2008-го проведено нараду молодих літераторів області.

Плідна співпраця з управлінням у справах сім'ї, молоді та спорту Херсонської обласної державної адміністрації дає результати: щороку проводять відкритий конкурс молодих літераторів «Поліліт ХХІ». Українськомовні молоді поети та письменники мають творчу насагу співпраці з «Молодою Просвітою» Херсонщини. Обдаровані музиканти, хореографи, художники та вокалісти можуть відчутти дружнє плече молодопросвітан на оригінальному обласному фестивалі обдарованої молоді «Зоряний карнавал». На шпальтах газети «Молодь Херсонщини» та молодіжного альманаху «Вишиванка», який редагує просвітянин, журналіст і письменник Вадим Лубчак, виходять друком проби пера.

«Молода Просвіта» Олешок у тісній співпраці з місцевою громадою Української Автокефальної Православної Церкви створила Світлицю пам'яті жертв голодоморів і комуністичних репресій. Цюрупинське міське об'єднання ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка запропонувало в центрі міста козацької слави відродити Храм любові, адже наш народ знайшов у собі сили переосмислити бачення минулого, щоб розбудувати майбутнє. Хрести пам'яті, які з 1993 року нагадують олешиківцям про замордованих комуністами земляків, встановлено на території цього Храму.

Хоч би які рішення приймала колишня промосковська більшість Цюрупинської міської ради, українське національне відродження набирає потужності на півдні України. Зростає нова українська молодь, яка не віддасть на поталу власну історію й духовність.

Щоквартальна телепрограма «Орбіта «Просвіти» і щотижневий репортаж заслуженого працівника культури України Василя Мелещача про копійку щоденну працю просвітан Херсонщини знаходять схвальні відгуки у серцях краян.

Видавнича діяльність «Просвіти», попри матеріальні труднощі, не припинялася ніколи. Лише з 2000 до 2008 року вийшло друком понад 150 видань історичної, наукової, музичної, художньої та методичної літератури.

Не стоять осторонь пропаганди державотворчих ідей «Просвіти» і майстри пензля. Народний художник України Володимир Чуприна, члени Національної спілки художників України Володимир Гончаренко, Федір Загороднюк, Віктор Трапенко, Олександр Ковач,

Ольга Гоноболіна на персональних і колективних виставках, присвячених Дню Незалежності України, 230-річчю Херсона та Великоднім святкам, продемонстрували вибагливим шанувальникам образотворчого мистецтва розмаїття і красу Південної України.

Традиційними стали виступи активу Херсонського обласного об'єднання ВУТ «Просвіта» імені Тараса Шевченка перед учнями та педагогами загальноосвітніх шкіл області, слухачами Регіонального інституту післядипломної освіти, студентами ВНЗ.

Понад дві десятиліття юні поети та співачки обласної літературно-мистецької лабораторії «Чиста криниця» радують земляків перемогами на обласних, всеукраїнських та міжнародних творчих фестивалях-конкурсах. Сім випусків альманаху дитячої та юнацької творчості «Чиста криниця» поповнили бібліотеки не лише України, а й далекого зарубіжжя. Схвальні відгуки в газетах та журналах Херсонщини, Тернополья, Львова, Нью-Йорка та Торонто надихають поетичну юнь на творчість.

«Молода Просвіта» Херсонщини, перші осередки якої створено з випускників ЛМЛ «Чиста криниця», за підтримки управління у справах сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації подарували літературному світові другий альманах інтимної лірики молодих літераторів «Молода муза».

Усвідомлюємо, що на ниві українського відродження ми не самотні, а маємо дружню підтримку побратимів з далекого зарубіжжя. Так, завдяки Фонду Яра Славутича побачили світ вже п'ять випусків «Вісника Таврійської фундації», де друкували літературознавчі дослідження про українську діаспору та творчі надбання сучасників.

За сприяння Фундації імені Івана Багряного та Американсько-українського фонду «Спадщина» бібліотеки області поповнилися виданнями «Книги пам'яті про Голодомор 1932—1933 років на Херсонщині» та другим випуском тематичного альманаху «Голос Батьківщини».

Студентство має змогу читати газету «Молодь Херсонщини», допомогу якій надає Канадійська патріотична група збереження української спадщини.

Цього року активізувалася робота «Просвіти» в Чаплинці та Великій Лепетисі. Вірю, що в кожному селі по-варварськи зросійщеної Херсонщини запанує дух українського відродження.

● ПОЛЕМІЧНІ НОТАТКИ

Євген БУКЕТ

СИЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНО СВІДОМОЇ МОЛОДІ?

У першій половині 1990-х на хвилі національного відродження в Тернопільській, Івано-Франківській та Львівській областях створювали сотні «Молодих Просвіт». Загальне число молоді, залученої до просвітанської роботи, лише на заході України наближалось до 20 тисяч осіб.

21 липня 1996 року в Коломиї оголосили про намір створити Всеукраїнську молодіжну громадську організацію «Молода Просвіта». Зібрання молодих просвітан ухвалило звернення до Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, до юнаків і дівчат соборної України. У ньому, зокрема, було зазначено: «...Об'єднавшись сьогодні в єдиному гурті «Молодої Просвіти», віримо, що сильна організація національно свідомої молоді може серйозно впливати на ситуацію в державі, формування молодіжної політики, розв'язання найскладніших проблем, формування еліти української

нації (культурної, духовної, творчої, господарської). Із нашого середовища виростатимуть майбутні президенти і прем'єри, політики і громадські діячі».

Відтоді минуло 12 років. Можна, звісно, говорити про здобутки і перелічувати рік за роком усі успішні й не дуже спроби реалізувати просвітанські ідеали в царині державної молодіжної політики, але не бачу в тому сенсу. Ювілей «Просвіти» — це не риска, під яку потрібно підготувати звіт про те, що ми зробили за останні кілька років, щоб черговий раз довести самим собі, які ми класні. Це час, щоб згадати славі імена попередників і запитати в себе і суспільства, чи гідні ми бути їхніми спадкоємцями.

Не таємниця, що нині третій сектор в Україні переживає глибоку кризу. На тлі кількарічної політичної боротьби й економічних негараздів усі інші проблеми суспільства відсуваються на другий план. Громадські організації, які не

мають стабільних джерел фінансування, діють хаотично чи просто зникають. Аналізуючи досвід інших країн, розумію, що Україна нині завершує формування третього сектору. Незабаром тут залишиться кілька всеукраїнських об'єднань молоді — тих, що мають історичні традиції й відпрацьовану ідеологічну базу.

Не лукавимо: «Молода Просвіта» за ці роки не стала сильною організацією національно свідомої молоді. Нині в лавах Всеукраїнської молодіжної громадської організації залишилося кілька сотень членів. Чому так сталося? Спробуємо з'ясувати причини, адже більшість українських патріотичних молодіжних організацій, які відродилися на початку 90-х, нині мають значно більше здобутків і авторитету серед молоді, ніж «Молода Просвіта».

Історія «Молодої Просвіти» тісно пов'язана з історією Товариства «Просвіта». Фактично до середини

90-х років минулого століття це була єдина організаційна структура. 1922-го у Львові було засновано перший гурток молоді «Молода Просвіта». Згодом таку назву отримали ще кілька молодіжних гуртків при «Просвітах». Словосполучення «молоді просвітяни» вживали здебільшого щодо юних членів «Просвіт».

Рішення про створення молодіжного крила «Просвіти» й установчі збори Всеукраїнської молодіжної громадської організації «Молода Просвіта» 1997 року викликали модною на той час тенденцією створення молодіжних об'єднань при найбільшій політичній партії і громадських організаціях. Але низка помилок товариства на етапі створення й легалізації діяльності «Молодої Просвіти» призвела спочатку до виникнення кількох десятків місцевих (обласних і районних) самостійних організацій «Молодої Просвіти», а згодом і до створення юридично незалежної від товариства «Просвіта» імені Тараса Шев-

ченка Всеукраїнської організації. Сьогодні Товариство майже цілком втратило контроль над діяльністю «Молодої Просвіти», за винятком Херсонської, Полтавської, Київської обласних організацій і деяких осередків на заході України.

Це має негативні наслідки для обох організацій. У «Просвіті» через невизначеність у роботі з молоддю відбувається поступове старіння членства, а «Молода Просвіта» перетворюється на клуб за інтересами. Відсутність діалогу між поколіннями просвітан призводить до нівелювання ідеології просвітанства й поступового перетворення «Просвіти» на маргінальну структуру.

На мою думку, молодь вже давно мусить визначитися, чи потрібна їй «Молода Просвіта». Треба або підпорядкувати організацію Товариству шляхом змін у статутних документах, або остаточно припинити діяльність окремих молодіжних об'єднань.

Правління Полтавського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка активно співпрацює з молоддю: проводить зустрічі зі студентами ВНЗ області та вручає щорічні нагороди ім. М. Степаненка найкращим студентам міста, організовує різноманітні конкурси серед дітей та юнацтва, підтримує Малу академію літератури й журналістики та її щорічні фестивалі в Карпатах, молодіжні різдвяні гурти, що створені й діють на базі “Просвіти”.

З 2003 року Полтавське обласне об'єднання “Просвіти” організовує щорічний Всеукраїнський фестиваль мистецтв “Мазепа-Фест”, присвячений пам'яті гетьмана Івана Мазепи та українських козаків, що загинули у Полтавській битві.

Фестиваль — це свято української культури, сучасної української музики. У ньому брали участь Тарас Петриненко, сестри Галя і Леся Тельнюк, гурти “Кому вниз”, “Плач Єремії”, “Гайдамаки”, “Пікардійська терція”, “Тартак”, Фома, “Хорея Козацька”, “Гуцул Каліпсо”.

З 2008 року “Мазепа-Фест” розпочав похід на схід України. Відбіркові тури проводять у Харкові та Дніпропетровську серед українськомовних гуртів. Організатори навіть не очікували на таку популярність фестивалю серед молоді.

З 2005 року в рамках фестивалю проходить День кіно за участю відомих кінорежисерів України. Продемонстрували стрічки “Богдан Зіновій Хмельницький”, “Владика Андрей”, “Молитва за гетьмана Мазепу”, “Залізна сотня”, “Мамай”, “Камінний хрест”, “Криниця для спраглих”, фільми кінофестивалю “Відкрита ніч” і документальні з циклу “Загадка норильського повстання”.

Четвертий фестиваль започаткував День кобзарства та вечір класичної музики за участю відомих кобзарів, лірників, скрипалів, піаністів. На запрошення завітала балетна трупа Донецького театру опери та балету.

З 2007 року проводять День етнічної музики в обласному музично-драматичному театрі ім. Миколи Гоголя, в ньому беруть участь не лише кобзарі, лірники, бандуристи, а й фольклорні колективи та барди з усієї України.

Всеукраїнський фестиваль “Мазепа-Фест” — це вже візитівка Полтави. З кожним роком сюди приїжджає дедалі більше гостей. Молодь співає українські пісні, спілкується українською мовою.

Передусім завдячуємо “Мазепа-Фесту” тим, що громадськість вплинула на рішення Полтавської міської ради про встановлення пам'ятника гетьманові Івану Мазепі в історичному центрі Полтави, а не на полі Полтавської битви, як було вирішено раніше.

2009-го Україна відзначатиме 300-річчя подій, пов'язаних з військово-політичним виступом гетьмана України Івана Мазепи та укладенням українсько-шведського союзу. Полтавська “Просвіта” планує запросити на наступний “Мазепа-Фест” відомі колективи, а розпочати захід урочистою ходою з театралізованим дійством.

За підтримки “Просвіти” на Полтавщині утверджується молодіжна скаутська організація “Пласт”. Щороку відбуваються пластові табори. Пластунки беруть активну участь у Різдвяних, Великодніх та інших святах. Так, пластунська група “Дель-Тора” постійно виступає на Всеукраїнському фестивалі “Мазепа-Фест”, бере

участь в інших всеукраїнських фестивалях.

Наше обласне об'єднання успішно займається видавничою діяльністю: випускає газету “Наше Слово”, популяризує українську культуру, книжки, мову, церкву, історію.

За останнє десятиліття Полтавська “Просвіта” видала близько 20 назв книжок, які роздали в бібліотеки області, школи та дитячі садочки. Це збірник “Полтавська Петлюріана”, Валентина Шемчук “Панас Мирний. Відоме й невідоме” (1999 р.), Григорій Шанько “Непідвладна забуттю: Життя і творчість Олени Пчілки” (1999 р.), Петро Ротач “Від Удаю до Орелі. Т. Г. Шевченко і Полтавщина” (2000 р.), “Матеріали Міжнародного Вільнюського Трибуналу з оцінки злочинів комуністичних режимів” (2001 р.), Ольга Іванчук “Полтавщина, пам'ять

Українцям — українську книжку

ЗАЙТИ У КОЖЕН ДІМ

“Мазепа-Фест” — візитівка Полтави

збережи” (1999 р.), Микола Босак “Планета Диканька” (2002 р.), Іван Коломиєць “Голодомор. Спогади однієї родини” (2002 р.), “Свою Україну любіть...” (літературно-музичні сценарії для шкіл) (2005 р.), збірник наукових праць “Сторінки історії Миргородщини” (2001 р.), видання А. Кашенка “З Дніпра на Дунай” (2004 р.), спогади Василя Овсієнка “Василь Стус у віддзеркаленнях” (2006 р.), альбом Сергія Гнойового “Малярство. Графіка” (2007 р.), Микола Кульчинський “Загратоване світло” (2007 р.), Олександр Печора “Повстали приспані тривоги” (2008 р.) тощо.

Петлюрівські читання, які регулярно проводить Полтавська “Просвіта”, набули широкого розголосу в Україні й за кордоном, а матеріали взято за основу шести наукових збірників “Полтавська Петлюріана”. Упорядкували збірники Петро Ротач, Микола Кульчинський, Тарас Пустовіт.

Так, з 1992 року в Полтаві відбулося вісім Петлюрівських читань. У них брали участь громадські й політичні діячі: голова проводу ОУН Микола Плав'юк, професори Микола Степаненко (США), Валентин Мороз, Дмитро Степовик, Юрій Шаповал, Євген Сверстюк, письменники Антін Середницький (Польща), Дмитро Нитченко (Австралія), Павло Мовчан, Микола Шудря.

За ініціативою Полтавської “Просвіти” у серпні 2006 року на будинку колишньої духовної семінарії (нині навчальний корпус Полтавської державної аграрної академії) відкрили меморіальну дошку, присвячену Симону Петлюрі.

З лютого 2006 року Полтавське обласне об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка щомісяця видає бюлетень “Наше Слово”. У кожному числі можна знайти розповіді про видатних людей не лише Полтавщини й України, а й про земляків, які стали відомі у всьому світі, про цікаві історичні події, невідомі сторінки з життя наших провідників, будівничих Української держави Володимира Мономаха, Івана Мазепи, Тараса Шевченка, Симона Петлюри. Наклад газети — від десяти до двадцяти п'яти тисяч примірників. Бюлетень можна передплатити або придбати у газетних кіосках.

З 2005-го щороку проводимо обласне свято “Різдвяна феєрія”, де показуємо невеликі вистави. Кожна вистава відзначається добіркою відомих колядок і не відомих широкому загалові обробок різдвяних пісень. Найкращі колядницькі гурти беруть участь у Всеукраїнському фестивалі вертепів “Карпатія”.

Шевченківські дні “Просвіта” традиційно відзначає в березні та травні. Це вечори пам'яті, концерти, мітинги, хода до Шевченкового дуба тощо. Цього року “Просвіта” оголосила конкурс на найкраще читання окремих творів Шевченка: “Розрита могила”, “Стоїть в селі Суботів...”, “Мені однаково, чи буду...”, містерії “Великий льох”, “І мертвим, і живим, і ненарожденним...” У відбірковому турі взяли участь учні та студенти з усієї області. Переможці конкурсу читали твори 9 березня на мітингу біля пам'ятника Тарасові Шевченку. Найкращий декламатор Тимофій Зінченко поїхав до Києва для учас-

Хор духовної музики “Просвіта”

ті у Всеукраїнському конкурсі “Шевченко у моєму серці”.

Щорічно проводимо заходи з відзначення роковин Голодомору 1932—33 років в Україні: панахиди за безвинно убитими, “круглі столи”, науково-практичні конференції. Просвітяни демонстрували художній фільм Олесея Янчука “Голод-33” не лише у Полтаві, а й у районних центрах області ще до того, як він з'явився на телебаченні. 2002 року за підтримки голови Полтавського обласного об'єднання “Просвіти” побачила світ книжка “Голодомор-33. Спогади однієї родини”.

До 75-х роковин Голодомору в Україні просвітяни ініціювали скорботну ходу від облдержадміністрації через центр міста до Свято-Успенського кафедрального собору. У заході взяли участь духовенство УПЦ КП, керівники облдержадміністрації та близько 10 тисяч полтавців. Усі запалили поминальні свічки. З промовою виступив єпископ Полтавський і Кременчуцький Федір.

Просвітяни сприяли проведенню конкурсу серед учнів і студентів на краще інтерв'ю з очевидцями Голодомору “Запитай в дідуся та бабусі”, ініційованого Канадським товариством приятелів України. Переможцями стали просвітянка Юлія Карпачова та студентка ПДПУ ім. В. Г. Короленка Тетяна Назаренко.

2007-го до Року української книги майже в усіх районних центрах Полтавської області провели книжкові виставки “Українцям — українську книжку”. Разом з Полтавською “Просвітою” в організації виставок узяли участь працівники Управління інформації та зв'язків з громадськістю облдержадміністрації. Обласний комунальний книжковий магазин “Планета” представив на виставці українські художні, науково-популярні, довідкові видання та твори сучасних письменників Оксани Забужко, Сергія Жадана, Лесі Демської, Андрія Кокотюхи. Серед інших експонували видання Полтавської “Просвіти”.

Ще в 90-х роках Полтавська “Просвіта” створила хор духовної музики під орудою Валерія Сидорова (нині, на жаль, уже покійного). Згодом хор став називатися “Просвіта”. Він бере участь у всіх просвітянських заходах. Цього року, наприклад, — у прем'єрі опери “Маруся Чурай” за романом Ліни Костенко.

2008 року випущено компакт-диск із записом духовної української музики у виконанні хору “Просвіта”.

Цього року разом з Єпархіальним управлінням УПЦ КП наше Товариство вшанувало пам'ять славетного земляка Патріарха Київського і всієї Руси-України Мстисла-

ва. Захід було присвячено 110-річчю з дня народження Патріарха, він відбувся в краєзнавчому музеї. Голова Полтавського міського об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Тарас Пустовіт організував фотовиставку, присвячену перебуванню Патріарха Мстислава в Полтаві. Спогадами поділилися свідки першого приїзду Патріарха до Полтави. На завершення виступив хор духовної музики “Просвіта”.

На виконання Указу Президента України Віктора Ющенка “Про відзначення 100-річчя від дня народження Олега Ольжича” проведено низку заходів у Кременчуці та Кременчуцькому районі. Відбулися зустрічі й вечори в навчальних закладах і бібліотеках, на радіо звучали передачі про поета, борця за волю України, який уособлює українське лицарство. Віддати шану героїчному батькові приїхав в Україну з Канади син Олега Ольжича Олег Кандиба.

За активну роботу просвітяни удостоєні високих нагород. Голову Полтавського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, народного депутата України Миколу Кульчинського 2007 року нагороджено орденом “За заслуги” III ступеня.

Орденом “За заслуги” III ступеня 2008 року нагороджено просвітянина, керівника Центру дослідження з історії Полтавщини, автора понад 70 наукових праць з проблем освіти, історії та культури Олександра Білоуська.

Голову міського об'єднання “Просвіти”, науковця-архівіста Тараса Пустовіта 2007 року нагороджено Грамотою Кабінету Міністрів України.

З ініціативи Полтавського обласного об'єднання “Просвіти” художникові Сергію Гнойовому присвоєно звання заслуженого художника України, а солістці ансамблю “Полтава” Валентині Колісник — заслуженої артистки України.

**Прес-служба
Полтавського обласного
об'єднання ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Шевченка**

Тарас Мельничук. Карпатський легінь, поет високого дару, що за вільнолюбивий норів і поклоніння слову не лише двічі потрапляв за ґрати, а й більшу частину життя був невольником честі.

Визнання і слава прийшли до нього запізно, коли важка недуга висотала всі сили. Та навіть ставши лауреатом Шевченківської премії, тяжкохворий поет залишався бездомним. Рідну хату спалили. Ночував у знайомих, друзів, перебивався, чим Бог пошле. Інколи знаходив притулок на якийсь час в Ірпінському будинку творчості.

Пам’ятаю, в один з ірпінських вечорів я попросила Тараса написати автобіографію. Але не канонічну, як для довідника, а розлогу, з життєвими враженнями. Саме тоді, працюючи на Українському радіо, готувала про поета велику програму і хотіла, щоб слухачі глибше пізнали цю яскраву особистість.

Тарасові моя ідея сподобалася, і він вечорів зо два своїм виразним почерком мережив сніги аркушів. Списане віддавав мені. Та раптово поїхав до Коломиї, і його рукопис обірвався на 22-й сторінці.

Усі ці роки начерки автобіографії Тараса Мельничука лежали в моєму архіві. Спокійно читати їх не можна. В них стільки болю, що усвідомлюєш: лише на прикладі цієї однієї гуцульської родини можна побачити всю українську історію, весь наш тернистий і трагічний шлях до свободи.

Читачі “Слова Просвіти” мають змогу першими прочитати рядки, де “поет відкриває нам свою душу з беззахисністю птаха, сповідується нам у безгрішній любові до України, долю якої пережив і виболів”. Так написав про його творчість академік Микола Жулинський у передмові до збірки “Князь роси”.

Сподіваюся, що цей текст увійде і до книжки поезій Тараса Мельничука “Флояра Мольфара”, яку підготувала для видавництва “Факт”. Збірку склали вірші, надіслані мені Тарасом з-за ґрат Вінницької колонії суворого режиму.

А з’явиться збірка завдяки підтримці благодійного фонду “Україна Інкоґніта” (президент А. Матвієнко, виконавчий директор Д. Стус).

Тарас Мельничук належав до тієї когорти людей, які оголеними шпильями своєї духовності тримають небо. А тому громи і блискавки першими вдаряють саме їх.

Ніна ГНАТЮК

АВТОБІОГРАФІЯ ТАРАСА МЕЛЬНИЧУКА

1939-й.

— Поляки!.. Ріжуть!!
— Анно! Ти з дітьми тікай. В ліси. У Лебедин. А я лишуся тут.

— Юрку!..
— Ти чула, що я сказав!
— Та ж Тарас...
— У поділок Тараса! Ріжок в зуби. Най сче. Але — махом! Поляки вже у Мишині. Двоє сіл вирізали. Щодолаби.

Тікають, а ріжуть. Єще Польска не згінела...

Тато наладував рушницю, як на диків. А мама...

Я, Тарас, цього не чув і не бачив, але вже тоді, в 39-му, перед приходом “совітів”, “визволителів”, мене, немовля, мати сповіла в звіриний страх, в людську різанину і криваву пожежу.

***

Мабуть, 44-й. Війна.
У нас фронт. Тато вкопав бурдей у потоці. І там ми ховалися. Бідний той сховак! Такі снаряди, як коновки, як бочки золінні, посилав маляр. Якби гепнуло у той наш бліндаж, то я би ніні не писав цю біографію. А тато не знав... Ще не знали... Після — будуть знати. Ще й не це!

...Сидимо ми з братом Василем у тому сховищі. “Задикувались”. Раптом гавкіт:

— Партизан! Партизан! — заґаґали-заґелґотали на нашім бліндажі.

Мадяри! Німці!

— Nicht schissen!.. Kinder! — (Не стріляйте! Ми діти!..) — пропищав брат Василь. На щастя, він знав кілька німецьких слів. А мене — під ребро: “Плач, дурню! Фист!”

І я заверещав щосили. Таки спромігся зі страху.

На нас спершу зиркнули люфи автоматів (з дірочками довкола), потім каски догори дном: мадяри дивилися зверху, з бліндажа, а відтак — очі. Ці очі я не забуду. Вони блищали. То страх. То страх блищав.

Нас з братом витягли, дали копняків і нагнали: марш додому, до “мutter”! По дорозі я дістав кілька лупцанів від Василя — за те, що не зразу заверещав.

***

А це — по війні.

Мама: “Юрку, та візьми хоч раз Тараса з собою в село. Він так хоче йти!..”

Юрко взяв мене. Село. Скільки щастя! Перший цукерок! — (солодка штука! І пахне).

Видів я живого поляка — Янка Скорецького. На великих пишних вусах літав наді мною. Поволі. Розважно. Гречно. Статечно.

ЦІНОЮ ЖИТТЯ

Приятель тато сказав, що мусить їхати до Польщі. Мусить! Так Сталін скомандував.

Татові було сумно. Тато довго не хотіли йти. І я не хотів.

Але пішли. В селі за мостом зайшли до “Янкелихи”. Тут за Польщі була корчма. Янкелиху (“за то, що жидівка”) і її дівок забрали німці, коли гнали через наше село велику товпу її однокровців і одновірців. Понад 500 чоловік. Всіх до одного перестріляли у потилицю за Коломиєю у Шепарівським лісі. Перед розстрілом вони самі на себе копали могили.

Татові було жаль Янкеля і Янкелиху з дівками, бо він парубком любив сюди зайти і кинути дватри злотих на житнівку, яку Янкель черпав з бочки.

Пізніше тато зарікся пити. Зарікся перед людьми і Богом. Став ґаздою. Не пив, жінку не бив, трьох синів пристарав, і робив, робив, як чорний віл, на землі. Газдував, ґарував. А як совіти пустили коріння у нас в горах, то землю відобрав колгосп, і зробили людей батраками і жебраками. І почалося страшне і тяжке кріпацтво. Йвани людей били, йвани пили, а хлопці-раби робили. Колгосп ґарбав, що міг. Стаїні і стодоли людські розбирали, дахи з хат зривали, забирали плуги, вози, коней, худібку поволоком тягли на ферму, аж кривавились ратиці, — і так будували колгосп. Колгосп імені Сталіна. На людських плачах і сльозах. На людській кривавиці. Йшла нова влада селом, трясла гори, як пошесть. Цокали копійками, як людськими кістками, рахівниці в конторі, двигіли і надирвались плуги, люди і коні у полі, і тільки миші шаруділи, та шури гризлились у колгоспній коморі. Весело, ой, весело! Щастя — аж очі вилазили. Ой так!

Ні курочки, ні свині,

Лишень Сталін на стіні.

Батьку Сталін, дайте мила,

Бо вже воші мають крила.

Польське ярмо було дерев’яне. Польське ярмо ковбасою шию гризло, а московське — здушило залізом.

Але вернись назад. До того, як ми з татом прийшли в село. Вернись до смерті.

Тато привели мене в село до Янкелихи в шинок не на те, щоб чарку житнівки “висипати собі за обшивку”, а щоб показати мені смерть.

Я й раніше видів умерлих і вбитих. Але я думав, що вони сплять. Виспляться — і встануть. А розірвані мінами і снарядами — це розірвані. Їх збирали по кавалках — де рука, де нога, де на вербах кишки порозвішували. Їх збирали у мішки і кошелі, а потім... не знаю що... Кричали, плакали.

Але — смерть?..

Мені було жаль овець, коли тато їх різав — перетинав горло. Бо я ті вівці пас, і вони дивилися на мене і плакали, коли тато їх різав.

Я також кривився і хотів плакати, але тато гримав: “Тримай, кажу, бо зараз будеш бідний! Ти видиш, що мушу різати. Не хоч, а мушу! Абис з голоду не здох. Та й я коло тебе”.

Мені було жаль овець.

А що люди можуть

вмерти або загинути, — я це не розумів.

І тут... Двері до “Янкелихи” отворені. Від порога і в глибину напівтемних сіней лежить дві людини. Два трупи. Два парубки.

Тато: “Дивись! Видиш, що з тобою буде, як рушиш міну”.

Я дивлюсь.

— Вони розбирали снаряд. Кленьцали. Вибух! Грім! Двох по вербах рознесло. По вільхах. По всіх пастівниках. Їх зібрали по кавалках. А ці два отут, перед тобою, лежать.

Я дивлюсь. Аж рот розкрив, як ворота. Очима мацаю, як пальцями, мерців. Трупи. Обпалені, безживні трупи. Ще вчора бігали, а ніні — трупи. В одного вирвано обличчя. А другий взагалі без голови.

— Надививсь?

— Тату!.. Тату!..

Я вчепивсь, як кліщ, у татову руку. Світ закритився, як колесо у млині.

— Та!.. Ходім!..

— Цс-с! Ані писк! Заткай писк — і ані писк! Бо я тебе зараз заткаю! Хотів села — маеш!

Йдемо. Перейшли міст. В очах мені темно. В очах у мене трупи. В голові джмелі. Джмелі і трупи. Такі парубки великі і — трупи. Трупи всюди. Трупи лізуть під груди. Трупи підіхались під горло. Мене занудило.

Пробуджуюсь — тато мене трясє. Б’є по лиці. Блюхає в очі горня води. Студеної-студеної. І, видко, — живої.

— Встань! Спати будеш дома.

А не по дорозі!..

Це була смерть. Смерть! Смерть!

Смерть ішла перед нами. Смерть ішла за нами. Смерть була ліворуч і праворуч. Смерть була на цілий город. На цілий світ. На всі Уторопи.

Вдома тато читали Біблію. “Не вбий! — гриміло. — Не вкради! Не чужолож!..” І я не вбивав. Не крав. І не “чужоложив”. Мені було шість років.

***

1946-й.

Голод! У нас — голод! Тифуст і голод. Голод і черевінка. Людей різє всередині. Люди йдуть кров’ю надвір. Люди вмирають. Люди гинуть. Здыхають. Як худоба. Як пси. У сусідів — у Мисі Гриджука — вже вмерла жінка. Умерла донька. Штефка. Стефанія. Така файна — ще краща, як

Богородиця. І Марійка Николи Михайликового була дуже файна. Дівчина, як галунка. Най їй земля завидить. Але Марійка не вмерла. Марійку у фронт убило. Пішла з жінками сапати. А маляр стрілив... Та ж видів, що то не войсько, а жіноцтво у білих фустках і сорочках білих... Але стрілив, Бог би його стрілив у серце, — бехнув снарядом аж із-за Яблунова, з Дубового. Снаряд розірвався і вбив Марійку. А вона так любила косиці! Ще й тепер на грядці коло хати цвітуть Марійчині косиці.

Але — 46-й.

Земля, як кістка. Земля, як камінь. Як залізо. Потріскала земля. Тріщини — хоч ногу пхай. Хоч сам скакай — і пропадай пропадом. Корови ноги ломлять. А хліба — ні кришки. Який хліб! Рвемо натину — лободу-бїду. Давимось бурячинням. Жолуд збираємо та в жорнах жорнаємо. А мама печуть з того пляцки, аби ми, ґерґавиця мамина, не поздыхали. ґерґавиця — це такі мушки-жучки, що їдять зерно.

***

Доліпотік висох. Наша “ріка”, наше “море”, наша дитяча радість висохла до дна.

Там, де під скалою у Юрка Полюка було глибоке плесо, де брат Василь учив мене “по-братськи” плавати: підняв мене високо над собою на руках: “Не диш! Або жиєш — або гниєш!” — і кинув у цю страшну, глибшу за всі моря, безодню: “Пливи!” І я поплив. Як жабеня. І жаби-мами у печерах під вербами не квакнули, не засміялись. Не до сміху! Василь — такий!.. Отож там, де синіло, аж чорніло, плесо, — на дні билася, здихаючи, риба. Хапала зябрами повітря, небо, сонце — так жалісно, пожадливо хапала, що й нас проковтнула б. Хотіла жити!

По боках річища, на розпеченому зарінку, білили людські й кінські черепи. Їх було дуже багато і вони пекали нас у ноги. Так, що не мож було стати.

Ні, то не черепи. То каміння. А черепів мало. Десь там, та не там. Більше трупів. Але не тут, а попри цісарську дорогу. В ровях. Одні трупи ще дихали, а другі не дихали. Вже не дихали. Сині й опухлі, як колоди. Але не дихали. То гниють і черва ними рушала. І тому здавалося, що вони дихають.

Хто ці люди?

Не наші. Сторонські. Все більше “басараби”. Прийшли — ду-

Т. Мельничук серед авторів перших книжок. Ірпін, квітень 1967 р.

ДОБУВАТИ СЛОВО

мали, що в нас хлібно. А в нас не було хліба. Не було ні пучки муки.

***

Колись гуси врятували Рим, а Уторопи врятувала сіль. Якби не сіль, то півсела було би на цвинтарі. Голод. До села проривалися вовки. І голод вив, як вовк. А сіль несла за Дністер. Міняли. За плечак солі — миска-дві муки. Коли ту сіль варили з соровиці, то одна дівчинка упала в киплячий черін з соровицею, і зварилася, і вмерла.

Була у нас кобила Маґзя. Худа, як колгосп. Тато везли з села соровицю. На задній тічці від во-за. У дубовій бочці.

Соровицю брали з того глибокого карата, що за другим мостом у нас в Уторопах. Там вічно була черга. Така, як тепер за хлібом, за колготками чи за палицею ковбаси. Бамкали відра, дзвонили, як по мерцеві, а жінки зазирали у ту кирницю, як ворони у голу кістку: ждали, коли прибуде соровиця, щоб зачерпнути відром з карата. Це той карат, коло якого, ще як жив Довбуш, було збудовано шибеницю і повішено чотирьох опришків-рабівників. Ці опришки напали вночі на резиденцію ксьондза Ступницького. Ксьондз ксьондзом, а рушницю мав. Бахнув з тої фузії — і двох опришків продірявив на решето, решета втекли, але шандарі їх зловили і завісили. Якраз отут була шибениця, де цей карат.

Ці опришки — це були шляхтичі з Березова — з того Березова, звідки етапом гнав жандарм босого Івана Франка до Коломиї. Гнав, бо Франко хотів Австрію завалити. Гнав — і загнав Франка у тюрму.

Промине, прогуркоче возами і танками кілька десятків років і — 1972-й.

“Іменем Української Радянської Соціалістичної Республіки... стаття 62 українського кримінального кодексу...”

...Тарас Мельничук вів антирадянську агітацію і пропаганду з метою підриву і повалення (на цей раз не Австрії!) радянської влади...”

Прокурор області (м. Івано-Франківськ) “просить” дати Т. Мельничукові 5 років ув’язнення. Звісно, суворого режиму. Суддя буцімто стоїть за те, щоб менший строк влупити. А я... Що — я?

Стоять переді мною два солдати-охоронці з автоматами. Хай стоять. А я сиджу в клітці. Клітка читає мої вірші. А, може, то суддя читає?

*І ти впадеш,
тюрмо народів
сьогочасна.
Пишайся й владарю!
вдавай, що шана
божеська
Налезить тобі
до тих племен найдальших,
що, як сказав
у захваті Намаціан,
твое впокорне
двигают ярмо.
Кінець зубчастий Рима,
як і твій,
Теж золотистою
сіяв зіздною, —
Та взявся тліном...*

...Жене Франка жандарм до Коломиї. По щепені. По камінні. По цісарській дорозі. Жандарм чоботами та шпорами-підківками вицоркує, креше іскри з каміння. Жандарм креше, а Франко босими ногами чеше по тих гостряках, як по битому склі.

Бите скло... Де я його бачив? Ага, в тюремних двориках не австрійських, а радянських тюрем. Львів... Харків... Стіни тюремного дворика товсті, як середньовічні мури, а зверху по стіні вбетоновано бите скло. Танцюй, танцюй собі по тому склі, моя сонцецола Батьківщино, а я не збираюся тікати, бо від тебе хіба в могилу втечеш. Я не збираюся на твої стіни скакати, не збираюся підстрибувати і руками хаятися за твое щедро посіяне бите скло. Мосі крові на цих стінах поки що не треба. Нащо тобі свіжої крові, як ще не висохла кров тобою закатованих, тобою розстріляних твоїх синів і дочок?!

*...де слізка бризне —
там винце зійде,
де кровця кане —
там церква стане...*

Стане церква! Стане церквою вся Україна! Стане собором! Стане Храмом Волі і Свободи! Храмом людської Братності і Любові!

*І буде так!
І до цього кличе нас
Наш Велет, Пророк:
Борітеся —
поборете!
Вам Бог помагає...*

Вогонь цих слів мене вперше обпік, коли я був хлопчиком. Ні світ ні зоря, роси краплисті і студені скрапають з листя, міняється, переблискують, бик пасе, я тримаюся за риг бика (бик не бив) і дивлюся, не надивлюся у велике, як горня, як дзеркало, око бика. Раптом я глип — листівка (а я вже знав, що це таке), листівка під кушем, під яловцем. На листівці — земна куля і Сталін з рийкою свині підриває ту кулю. Листівка закликала до боротьби за волю України і там, як піднятий до неба вогнений меч, слова: “Борітеся — поборете!”

***

Поки Франка довів жандарм до Коломиї, Франко мав криваві ноги. А на ногах — пошибані, позбивані до м’яса нігті.

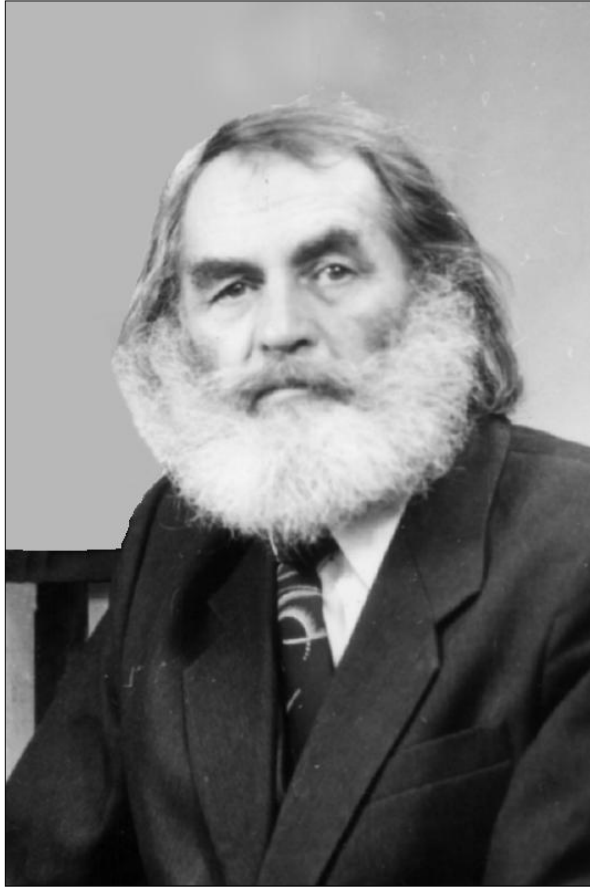
Я згадав Франка, бо брат мій Василь — щоправда, не за цісаря, а вже за радянської влади — сидів у тюрмі в Коломії там, де й Франко. Франко був дорослий, а братові було 15 років, коли його забрала облава. І коли мама принесла передачу — пішки двадцять кілометрів, босими ногами по шутрі-щепенці — і назвали: “Мельничук Василь, син Юри”, — то тюремщики-енкаведисти мамі сказали: “Такого здесь нет!”

А мама стояла і добре чула, як від побоїв і мордувань “ревіли” у підземеллі під ратушем гуцули і березуни, і як за ґратами кричали, плакали (їх теж били) діти, підлітки. Серед них мама чула і пізнала голос свого сина Василя.

***

А тато везуть соровицю. Від тих чотирьох повішених опришків, через село, де, недоходячи “Янкелихи”, тої корчми, яку зробили трупарнею і в якій лежать ті два мертві парубки — один з вирваним обличчям, а другий з відірваною головою, везуть сорови-

цю. Скрипить віз і скриплять “янкелишині” верби. А на 11-х вербах вітер розхитує 11 повішених “москвофілів” — це з нашого села люди. Їх повісили мадяри. У Першу світову війну. Давно-предавно їх розвісили і поховали. А вони — висять. І верби скриплять. І тато везуть соровицю. Бо голод. Бо треба зварити сіль і поїхати за Дністер — це далеко, це за тридев’ять земель від нас. А за Дністром живуть бойки, і в них є хліб. Є хліб, але нема солі. І тато за міх солі “заміняють” півгілетки (гілетка — 25 кіло) збіжжя. Жита або пшениці. А коли тато будуть вертатися назад з-за Дністра, то ту

Тарас Мельничук. 1992 р.

пшеницю на дністровським мості відберуть — та ще й нагайками наб’ють — німці. Або “фойдачери” — свої поспаки.

Та поки що тато везуть соровицю. Колеса риплять. Кобила худа, аж клепає. Ось і Комисівки — гора. Кобила не хоче тягнути вгору. А може, не може? “Вйо-о!” — не йде. Зноровилась. Тато геп кулаком межі вуха. І кобила задерла каціби. А тато кобилу і віз із соровицею — “Боже помагай!” перекинули у скалу: “Оттуди вам!.. На зламано!.. Вже-м зварив сіль! Вже поїхав за Дністер! Вже голодні роти ваші, діти, заткав на яку днину!..”

***

Поезія — це Доля. Гірка доля. Це Судьба. Це Вирок.

Поезія — це щось немичуче. Як Смерть. Як не втечеш від смерті, так і від поезії не втечеш, якщо вона тебе обрала своєю жертвою. Саме — жертвою! І дала тобі, жертві [Стефанік!], Камінний Хрест на плечі: неси! І мусиш нести! Аж до Голгофи!

Мусиш? Ні! Скинь з себе хрест — і під три чорти. Забудь себе. Забудь свій рід. Забудь татову соровицю. Забудь убитих. Повішених. Кинутих за ґрати і мордованих. Забудь і Слово, й Мову Рідну. Та й взагалі забудь, звідки ти родом. Забудь, що ти людина. Осотинься. Роби. Їж. Пий. Спи.

Спи. Пий. Їж. Роби.

Все одно кінець один: земля. Могила. Темінь. Вічна темінь.

То чи ж варто заради цієї Вічної Темряви — Думати — Переживати — Страждати — Співчувати — Людяності і Справедливості шукати?!

Чи варто такою дорогою ціною — ціною життя — добувати Слово, щоб під кінець зникнути навечно в нічому, в темряві?

Варто чи не варто, а все ж два рази — це майже шість років — довелося гібити, гнити за ґратами. За СЛОВО! А далі — як по склі: адміністративні “надзори” (це, по суті, домашній арешт — дворічний), “психіатрички” — двічі, і виклики — безнастанні і незліченні виклики в КДБ: “Ми ж вам добра хочемо — і тільки”.

А від того добра світ чимдалі крижанів і темнів — так, наче тебе хто кинув у бездонну криницю. І ти падаєш, падаєш — і знаєш, що впадеш, розбі’єшся, знаєш, що — смерть. Падаєш і ні за що вхопитись. Думаєш: хоч би скоріше те дно, та смерть.

А смерті нема. Ні смерті, ні життя. Ні, смерті!

Смерть! Бо хотіти сказати Слово — і не могли, не сміти (заткнуть пельку, мов кляпом, “радянською владою”, розіпнуть, розтерзають душу слідствами, допитами, ґратами, сонце і світ закриють від тебе тюрмою, колючим дротом і автоматами).

А це гірше смерті. Смерть — мить. А це — вбивство. Повільне, виважене, ритмічне вбивство.

Христос один раз умирав. А тут — сто разів. Тисячу. Вмирав — і не вмер. Тисячу смертей на одного — чи не забагато, Доле? Що ж, якщо ти така щедра, то вмерши і тисячу перший раз. Якщо буде треба.

Треба!

***

46-й. Я з братом Василем у кузні. У нашій кузні. Василь кує віз. А я “дую”, натискаючи на “циганський міх”.

Пахне залізо і вогонь. Мені добре. Мені весело. Гримеє молот. Дзвонить кузня.

Бий, Василю! Ковадло не людина — витримає.

Раптом зчинився стріл. Де? Недалеко. У потоках. А там такі гуки, такі рипи!

Грають автомати. Е, це ще нічого. Так щоднини. Так щоночі. Але що це?

Зацокотів, заклекотав кулемет. Це гірше.

Нараз: “Руки вверху!”

У дверях солдат. За солдатом ще багато солдатів. У пілотках. Гарнізон! І вівчарка. Велика. Як телиця.

— Р-ру-ки!

Василь руки не підняв. Тримає молот. Солдати важко дихають. Бігли. Сопуть, як коні, як циганські міхи. Бігли за кимось. Захекались.

— Бандера!.. виходи! Где бандіти?

— Які бандити?.. Я сам...

— Бистрей! Шевелісь!

І тільки Василь переступив поріг з кузні, як його з гарчанням цапнула вівчарка за стегно.

Впилася зубами і не пускає.

— Йой! Най дитина! — це з хати мама вискочили і заголосили.

— Молчі, сука!

І забрали Василя. І тата забрали. Вели і били. Били і вели на “енкагебе”. Гарнізонник знову збив Василя з ніг. Тато не витримав, що так мордують дитину, і на свою біду сказав: “Б’єте — то добийте вже його. Не мучте!”

Коло Кіцелика “пайдошники” — солдати-облавники — зі злості застрелили Кіцеликового пса, щоб не гавкав, і виволокли з хати за коси Марійку Кіцеликову — теж 15-річну дівчину — і разом попровадили до Яблунова на “енкагебе”. На допити! На катування!

Били таким дринком, як топориче від сокири. Розбирали до голого — і били. Били раз у раз — так, що ціле тіло було чорне від побоїв, як байбарак.

А на голих дівчатах “танцювали” чобітьми.

Чортзна-що понавигадували ці чекісти-комсомольці і комуністи, а по-нашому — совіти, пайдошники і убийники, поприписували цим хлопцям і дівчатам таке, що й сталінові не снилось.

А це ще були діти. І проти жеброти-москальноти нічого не мали, хіба одну ненависть, та ще, може, у когось із бахурів (хлопчиків) тризуб знайшли, а в дівчат — хустинку з вишитим “Слава Україні”. Або й то ні. У брата Василя нічого не знайшли. Але все одно катували. Через крісло горілиць перегнали, на розжарену кухню (плиту) саджали, аж доки не запахне м’ясом. Смаженим.

І все питали:

— Ты! Взрывал мосты?..

— Ты! Нес жрать бандитам?

— У тебя есть оружие. Где оно?

— Ты! Был вестовым. Сознавайсь! А то тебе каюк!

— Сколько вас в сотне? И кто? Называй!

— Ты! Предупреждал бандитов: — Гарнизон-он?!

— Ты?

— Ты?!

— Ты?!

***

Так пройшло по кістках, по мертвих і живих тілах півроку.

Спершу мордували Василя у Яблунів на “енкагебе”, а домордовували у Коломії в тюрмі.

***

Сніг валив пластами. Замети сягали даху нашої хати. Тата відпустили з “енкагебе” (чи “енкаведе”). І тато були дома.

— Слава Ісусу! — прийшла Гриджука зі Стопчатово, з Малцева. — Юрку, їдьте і заберіть Василя.

Тато подумали, що Василя замучили кадебісти, що Василь мертвий.

— Мені трупа не треба! Най собі беруть його на вечерю ті, що його закатрупили.

— Та ні, живий. Янко Скорецький його допровадив до нас. Янко був у Коломії, а там ще були наші люди. І взяла вашого хлопця (під тюрмою лежав. У снігу. Викинули). Взяли і привезли на корчугах. Він у нас.

Тато запрягли у сани корову і теля. І привезли Василя. Напівживого. Три місяці лежав на постелі, обертали його. Нічого не їв. Лиш афинником і варом з сушених малин закроплювався.

***

Перший раз — за вірші! — мене викликали (забрали) в КДБ в 1964 році. Це було в Чернівцях.

Василь ЧЕПУРНИЙ, голова Чернігівського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка, редактор газети “Сіверщина”

“ГЕНІТАЛЬНА” ЛІТЕРАТУРА В НАСТУПІ

Але одна книжка на трьох громадян України, за статистичними даними, — така ознака здичавіння. Та ще ж і яка та книжка: якщо це дупці Ірени Карпи та Юрія Винничука, звихнений секс Олеся Ульяненка, химерно-алкогольні візії Юрія Андруховича, і все це густо замішане на московській лайці та випарах смітників, волоцюг і підворіття, то, вибачте, від такої літератури яка може бути користь?! Та й вони самі, автори, не звуть свої витвори романами, повістями — це все “тексти”. Із запахом гниття, якого не можна позбутися.

Ні, Остап Вишня такий мав рацію: входячи у літературу, чисть черевки. Ви помітили: матюки (в моєму селі їх уперто звуть москалями) вже не пишуть підлітки на стінах та парканах — навіщо, якщо все це можна прочитати надрукованим у сучасних текстах?!

Не втримаюся від цитати: “Годилося б повчитися у тварин: їм не властиві збочення. Кішка, роззираючись, зариває екскременти в землю. Письменник з третього тисячоліття виставляє їх напоказ” (Володимир Базилюкський. З “Імпресії і медитацій”).

Ні, не йдеться про святенництво — зрештою, у Біблії, в псалмах Давидових, є чимало еротичних місць. Не кажучи вже про класику, наприклад “Декамерон”... Але ж то — красиво! Пам’ятається, після моєї статті проти вичезазначених “писателів” Ю. Винничук характерно відреагував: мовляв, якщо якийсь невідомий Чепурний поїде представляти українську літературу в Москву, то капець. Бог з ним, з тим Чепурним, тут важливіша обмовка, як за Фройдом, — бачте, що їх цікавить: можливість представляти сучасну українську літературу по закордонах, нагода надувати щоким на чужому весіллі. Адже українська література для вдумливого читача — це все-таки не згадані “розкручені” прізвища, а Євген Пашковський, Валерій Шевчук, Віктор Баранов, Марія Матіос, Василь Шкляр, Володимир Кожелянко, Леонід Кононович та інші творці справжньої літератури. А “генітальна” література (таке означення я вперше прочитав у професора Києво-Могилянської акаде-

ЧИТАЙМО, БО ЗДИЧАВІЄМО!

Відомий російський книговидавець Іван Ситін з подивом згадував, як у часи його книготоргівлі тільки переїжджали російсько-український кордон на Слобожанщині, зразу було інше ставлення: гостей пригощали молоком і медом. І, звісно ж, купували книжки та літографії. Про Московщину такого сказати він не міг.

Сьогодні російські соціологи доводять: якщо в людини нема домашньої бібліотеки — голосує за комуністів чи жириновців. В Україні все ж, певно, власних бібліотек більше, раз “прогресивні” та інші соціалісти не проходять у парламент, а за комуністів голосують дедалі менше.

мії Володимира Панченка) зійде, як піна з гусячої ферми з деснянською водою. Неприємне, скажу вам, відчуття — купатися у такій воді. А вона ж іде до Києва і поїть добру третину столиці. А скільки столичних людей “підсілі” на пійло “генітальної” літератури?!

“ДОБРА КНИГА” — FOREVER!

...Як же дійти з українською книжкою до читача після розвалу мережі книготоргівлі? Недавно уряд видав постанову: на кожний населений пункт з двома тисячами мешканців — книготорговельний пункт. Забули тільки написати, як виконати це побажання. Якщо це має зробити приватний підприємець — які йому надасте пільги? Якщо комунальне підприємство — яким механізмом його змусите до цього, коли вигідніше торгувати дурманом (алкоголь, тютюн), ніж книжками.

Ми в Чернігові кілька років тому без урядових постанов і нарікань на білий світ відкрили книгареньку “Добра книга”. Під час відкриття ніхто нам не допоміг, крім відповідального секретаря ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка Миколи Нестерчука. Кишень грішми не набили, але самі себе покривали — щоправда, продавці працювали за “спасибі”, а керівник — і без цього. У Прилуках просвітянин Ігор Павлученко при своєму кафе на честь актора Миколи Яковченка “За двома зайцями” відкрив книжкову крамничку. Українську, звісно.

Тепер у Чернігові ми замахнулися на розширення, на культурно-мистецький центр, в основі якого буде книжка. Міська влада, після прицінювань банків, які ростуть, як погані ки після дощу, погодилася віддати нам всі

сто метрів приміщення, де ми раніше займали тридцять. Ремонтуємо його, долаючи вивихи чиновницької “допомоги” — то міський фонд комунального майна вимагає оплати вигаданого боргу, то міська рада ніяк пільги не встановить (для торгівлі пивом пільги є, а книжками — нема!), а тепер ще новий коник від “Укрсоцбанку”: половину кредиту видали, а далі, кажуть, — світова криза. Щоб їх підняти та на мінімальну зарплату посадили — до чого тут світові проблеми, якщо вже й так відсоток за кредитом надули, як бичачий міхур, якщо погашення кредиту — за договором, зрештою, договір же треба виконувати і банку! Зараз ремонт зупинився, а відсотки за кредитом платимо...

Ось так діє урядова постанова про українську книготоргівлю! І це ж ідеться, зауважте, про єдину в 300-тисячному місті книгарню! А що казати про містечка!

Ні, в Чернігові інші, неукраїнські, книгарні є: скажімо, “Будинок книги” — комунальне підприємство, яке зовсім не платить оренди, а ще й заробляє на зданих під продаж телевізорів площах. За рішенням міської влади. Оце допомога! Так само книгарня мережі “КС”, у якій на полицях української літератури треба повісити табличку “Література для тубільців” або що — настільки мало книжок рідною мовою. Зате з ідеологічною вірністю Москві виставляють не те що твори російської класики (хай би!), а чернігівців змушують читати таких авторів, що й російські гурми читання не завжди їх чули. А біографії всяких біронів, анн іоановних, білих і черво-них генералів заводять, звісно, через “шалений читацький попит”... І після цього мені

розказують про свободу слова, про відсутність ідеологічного тиску північного сусіда...

ЗАМІСТЬ НАРІКАННЯ

Борис Грінченко в умовах царської цензури примудрився у Чернігові видати близько 250 назв книжок — замість того, щоб нарікати.

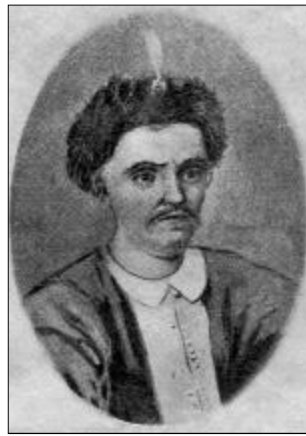
Тож і нам треба діяти. Пора “Просвіті” та Національній спілці письменників створити власну мережу книгорозповсюдження. Для цього слід у Києві організувати оптовий склад, що робитиме невелику націнку, у всіх обласних центрах та великих містах “Просвіта” може відкрити точки продажу книжок. Зрештою, хто, як не товариство “Просвіта” має створити мережу продажу за системою “Книга — поштою”? З каталогами, з доступом у кожне село. Заїжджаю у село Терехівку Чернігівського району, а на пошті розказують: “У селі — 16 користувачів харківського “Книжкового клубу”. А ми що — в Бога теля вкрати?! Я хотів таку схему реалізувати на Чернігівщині — виявилось, для здешевлення пересилань треба угоду на рівні “Укрпошти”.

Ідею про таку систему я висував на спільних зборах рад “Просвіти” й НСПУ в Києві — як у воду камінцем булькнув. Правда, від камінчика хоч кола по воді йдуть... Значно легше ухвалили сармову гнівну постанову, ніж поворушитися самим. Хоча — якби антипрезидентську енергію шановного Володимира Яворівського — та в мирних цілях, скажімо, на створення мережі книготоргівлі, то і його розкішний тритомник дійшов би і до Сосниці, й до Бахмача, та й Президент видався б очільникові НСПУ добрим...

А хто, як не просвітяни, мали б стати агітаторами за високоякісну українську книжку на радіо, телебаченні, в пресі? І хто нас туди не пускає?! А чому б не відновити спільно з видавництвами, нашими за духом, передплатні видання? Ми в себе спробували — оголосили передплату на книжку мандрівника-просвітянина Олександра Волощука “Автостопом на край світу”. Знаєте, спрацювало: шість десятків людей повірили новоствореному видавництву “Сіверщина” і замовили книжки наперед — зараз уже отримують.

Зрештою, східне прислів’я стверджує: “Хто хоче зробити — шукає можливість, хто не хоче — шукає причину”. Ми, просвітяни, що шукаємо?

ЗАКОХАНИЙ ГЕТЬМАН

Особисте життя видатних людей, на жаль, накриває тінь життя політичного, суспільного. Тож на цю невелику книжку очікує підвищений читацький інтерес. Адже називається вона “Кохання гетьмана Мазепи”, тобто в центрі оповіді — гетьман, який був не лише видатним державним діячем, меценатом, поетом, а й людиною чутливої душі, барокового стилю життя.

Петро АНТОНЕНКО

Одразу розчарую прихильників “полунички”: особисте життя героя показано без “порпання в білизні”, натомість маємо серйозну розвідку про непересічну людину. І не випадково, бо багато що говорить ім’я автора книжки. Це відомий чернігівський журналіст та історик, член правління обласної “Просвіти” Сергій Павленко. Майже півтора десятиліття Сергій Олегович редагує історико-краснознавчий журнал “Сіверянський літопис”, який видає обласна “Просвіта”. А результатом досліджень архівних матеріалів стало близько десятка книг автора. Більшість присвячена Іванові Мазепі, його добі, соратникам. Саме за редакцією Сергія Павленка нещодавно вийшов друком том “Доба гетьмана Івана Мазепи в документах”. І ось нова книжка.

Політизації особистого життя історичних постатей не уникають, якщо йдеться про гетьмана Мазепу. Автор у короткому вступі сказав про це так: “Які б важливі дії здійснив той чи інший державний діяч, його авторитет значною мірою залежить від моральних засад. А саме цей бік життя гетьмана найуразливіший. Документальні свідчення щодо найпотаємнішого, найінтимнішого Івана Мазепи пролетівська історіографія потрактувала як викривальний матеріал і використала для знеславлення керманіча України. Саме завдяки цьому у свідомості загалу інерційно зберігається негативне сприйняття неординарної історичної постаті, трактування Мазепи як “гетьманоловела”.

Наша невеличка студія покликана проаналізувати існуючий документальний

матеріал та з’ясувати, де ж правда, а де наклепи і чим викликані останні”.

Отже, окрім реабілітації політичної, доводиться займатися й моральною, спростовуючи посмертні наклепи. І ким же зібрані, якими моралізаторами? Чи варто довго затримуватися на моралі основного опонента нашого гетьмана — московського царя Петра I? Щоб не звинуватили в суб’єктивності, варто згадати ніщивну характеристику цього царя, яку дав російський геній Лев Толстой. Можна ще нагадати, хто саме сховався на російський престол з династії Рюриковичів і Романових. Батьківбівці й синовбівці, моральні потвори, а то й просто деградовані особи. Досить прочитати апологета самодержавства й імперії Карамзіна.

Бурхливе життя Івана Мазепи, яскраво відтворене в європейській літературі й мистецтві, було віддзеркаленням бурхливих часів — XVII—початку XVIII століття — не більше. Бо попри всі намагання недоброчинних моралізаторів, їм важко було відшукати моральну “крамолу” навіть у знаменитій історії взаємин 65-річного Мазепи й 19-річної Мотри Кочубєвни, доньки генерального судді. Але не стану переповідати цей та інші не менш цікаві сюжети нової книжки, запрошую читача до її сторінок.

Цією книжкою продовжено добру справу книговидавання на Чернігівщині — краї, що з ним пов’язані найславніші роки життя видатного гетьмана.

ЮВІЛЕЙНА МОНЕТА

Введено в обіг монету “140-річчя Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка” номіналом 5 грн

Національний банк України 1 грудня ввів в обіг ювілейну монету номіналом 5 грн “140-річчя Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка”, присвячену українському культурно-освітньому товариству, заснованому у Львові групою народоців 1868 року, мета якого — сприяння просвіти українського народу, утвердження української національної ідеї, розвиток національної культури, формування національної свідомості тощо.

Монету відкарбовано з використанням сучасних технологій виготовлення біметалевих монет: зовнішнє коло — мідно-нікелевий сплав, внутрішнє — нордлік (CuAl 5 Zn 5 Sn 1), якість — “спеціальний анциркулейтед”, діаметр — 28,0 мм, маса — 9,4 г, тираж — 45 000 примірників. Гурт монети — секторальне рифлення.

На аверсі у внутрішньому колі зображено орнаментальне древо життя, під яким — рік карбування монети — 2008, угорі розміщено малий Державний Герб України та написи по колу — Національний Банк України, п’ять гривень (унизу).

На реверсі монети зображено емблему Всеукраїнського товариства “Просвіта”, по колу розміщено написи — Всеукраїнське товариство ім. Тараса Шевченка, 140 років (унизу).

Художник — Святослав Іваненко, скульптори Володимир Дем’яненко, Святослав Іваненко.

Інф.

Серед наших читачів багато тих, хто вивчає історію рідного краю. Тож започатковуємо цикл краєзнавчих матеріалів, щоб із минушиною й сучасністю сіл і малих міст України могли ознайомитися якнайширші кола читачів. Починаємо публікацією добірки дослідницьких матеріалів письменника і просвітянина з Рівненщини Євгена ЦИМБАЛЮКА.

Запрошуємо вас, шановні читачі, долучитися до творчості з тим, щоб громадою написати історію рідної країни.

ВІД КАМЕНЯ ДО МОЛИТВИ — П'ЯТНАДЦЯТЬ РОКІВ

Саме стільки часу минуло від закладення наріжного каменя під будівництво Млинівського Свято-Михайлівського храму до початку богослужіння у ньому. На свято Архістратиґа Михаїла відбулося урочисте освячення, яке очолив владика Євсевій, митрополит Рівненський та Острозький.

ПОЧАТОК ДОБРОЧИННОСТІ

Історія зберегла дивовижний факт із життя власника Млинова, генерала, графа Олександра Ходкевича, який у першій половині XIX століття відмовився від подальшої розбудови своїх маєтностей. Він зробив це заради Свято-Покровської церкви. Генерал вклав у неї перший фундамент, опікувався нею упродовж десятирічного будівництва, створивши у Млинові духовний центр. Храму не знищив під час Першої світової війни навіть австрійський снаряд, який влучив у бані, не знищили гітлерівці під час Другої світової, хоч біля дзвіниці облаштували шибеницю, не знищили безбожники у радянський час, мріючи перетворити храм на промисловий склад.

НОША ПРИСМНА, АЛЕ НАДВАЖКА

Довголіття нині бажають ще одному млинівському храмові — Свято-Михайлівському, у якому цього року зазвучала молитва. Задум нової церкви зародився у час, коли постала незалежна держава й у Свято-Покровському храмі значно побільшало люду. Вже тоді він не міг умістити всіх, хто приходив на богослужіння.

Відгукнулося чимало добродушців, які сприяли будівництву. Це зокрема Володимир Вінчук, Аркадій Ревенко, Григорій Ясиновський, Микола Жулинський, Микола Пороський, Віталій Цехмис-

тренко та сотні інших, які, немов цеглини у мур, вкладали у будову своє шире сприяння. Священники виступили у ролі будівельників: під керівництвом професіоналів-майстрів та благочинного УПЦ Київського патріархату і водночас виконроба будови о. Василя (Ліщука) возносили святиню дедалі вище. Священники власноруч підняли і встановили головний хрест (заввишки 3,5 метра). Заблищали над храмом золотаві бані, потім було облаштовано верхню частину приміщення, проведено внутрішні штукатурні роботи.

Цього року завдяки зусиллям мешканців передмістя Млинова Слободи, де розташувалася святиня, церковної двадцятки і настоятеля храму кандидата богословських наук о.Тарасія (Варварука) з'явилася можливість розпочати богослужіння. Вперше молитва залунала тут на свято Архістратиґа Михаїла.

І ПРОЛЯЖЕ ДОРОГА ДО ХРАМУ

Два десяткі священників на чолі з владикою Євсевієм, вщерть заповнене приміщення вірянами, урочиста пражанська молитва, зворушливі піснеспіви — усе це робило величиму і пам'ятним освячення храму. За традицією, не обійшлося без подарунків. Зокрема, від голови Рівненської облдержадміністрації Віктора Матчука церква отримала оздоблене Євангеліє.

А найвеличнішим подарунком для Свято-Михайлівської церкви, за словами митрополита Рівненського та Острозького Євсевія, буде символічна дорога до храму, яку торуватиме дедалі більше вірян.

Володимир Кислюк дарує о. Василію оздоблене Євангеліє

На нинішніх географічних картах України села Пекалова Млинівського району часто нема, бо воно — як горошина: 62 двори, 219 мешканців... Втім, за історичними надбаннями село поруч із найвизначнішими місцями давньої Волині. У сьогоднішній Пекалів береже прадавню славу. Яскраве свідчення цього — урочистості з нагоди півтисячолітнього ювілею.

Село Пекалів існувало у XV чи навіть XIV столітті, однак документальний відлік його історії починається 1508 року. Саме тоді польський король Сигізмунд підписав указ, в якому поряд із поселенням Млинів зазначено Пекалів. Цей запис зберігся в архівах: поселення як дарунок передано кременецькому намісникові Янові Монтовту з привілеєм, записаним у Литовському Статуті.

Пекалів у Середньовіччя активно розвивався, впливав на життя інших поселень, зокрема й на сусідній Млинів, де 1780 року на замовлення графів Ходкевичів заклали палац, який вважали однією з найкращих споруд на Волині. Зведення цього замку своїм батькам Яну та Людвіці, які мали садибу в Чорнобилі Київського повіту, підказав їхній син, який мешкав у Пекалові над Іквою і називав довколишню місцину “райським куточком”.

Пекалів мав кам'яну маєтність. І не лише кам'яну, а й глиняну. Пов'язана вона з іменем рідного брата імператора Олександра I, генерал-інспектора Костянтина Романова. Річ у тім, що Людвіка Ходкевич, познайомившись із великим князем, запросила його в гості. Тоді млинівський палац ще не добудували, і, щоб гостина пройшла на високому рівні, графське сімейство прийняло рішення звести глиняний палац на пагорбі у Пекалові. Долучили дві сотні селян із навколишніх сіл, і до зазначеної дати будинок був готовий.

Відтоді у кожній розмові з поважними гостями Людвіка Ходкевич вихвалялася, що в неї був з візитом Костянтин Романов і що тепер про їхній рід знають у царському дворі.

У Пекалові, за переказами, таборилося ополчення гетьмана Богдана Хмельницького. Підтверджен-

Піч на черені — домашній об'єкт, який нині сприймаємо як старожитність, відомий нашим предкам не менш як тисячу років. Достовірність такої версії довели рівненські археологи, натрапивши у місті Острозі на глибині п'яти метрів на житлову землянку, в якій десять століть тому випікали хліб, варили кашу.

— У поле зору археологів піч потрапила випадково, — розповідає завідувач відділу охорони пам'яток історико-культурного заповідника м. Острога Олександр Бондарчук. — А вже на одному місці (тільки на різних культурних прошарках) розташувалися дві житлові землянки. Верхня належить до часів князів Острозьких — XVI—початок XVII сторіччя. Розчистивши ділянку, побачили на дні темну пляму, що призвело до подальших досліджень. Інтуїція не підвела: об'єкт виявився вельми цікавим.

Спеціалісти спершу вагалися, яким часовим прошарком позначити знайдену піч (точніше, її частину з каменю-пісковіку). Допоміг випадок: у запічку знайшли залишки посуду.

— Мабуть, колишня господиня була передбачливою, — продовжує свою розповідь Олександр Бондарчук, — бо не викидала побито-го посуду з хати, а складала у

ПРОВІНЦІЙНИЙ ПЕКАЛІВ ВІДЗНАЧИВ 500-РІЧЧЯ

Валерій Шинкар та Світлана Гасяк вітають Леонтія Тростянчука

ням часів козаччини стали знайдені на пекалівському березі Ікви козацькі атрибути, зокрема монети із зображенням Богдана Хмельницького з роком: “1648”. Найвроджайнішим на монети був 1962 рік. Тоді село охопила “золота лихоманка”. А все тому, що під час осінньої оранки тракторист викопав давній скарб і на сотні метрів плугом порозтягував монети, зокрема із зображенням короля Сигізмунда III, датовані 1628—38 роками.

У Пекалові розташовувалася одна з найбільших бібліотек Великої Волині, яка належала родині Ходкевичів і яку розграбували та спалили під час Першої світової війни. Село потрапило під масований артилерійський обстріл австрійських військ. Тутешні мешканці стали біженцями. Церковні дзвони для збереження довелося знати й заховати.

Центром духовного життя пекалівців був храм. Свято-Вознесенську церкву звели 1876 року на місці старої, збудованої 1750-го. Її освятили в ім'я святих безсрібників Кузьми та Дем'яна, у ній до Першої світової війни зберігалася чудотворна ікона Божої Матері. Храм діяв до 1958 року, доки радянська влада закрила культову споруду. У серпні 1963 року купка атеїстів за підтримки місцевих чинуш вдерлася вночі у храм, осквернила його, знищила іконостас. Кілька ікон, плащаницю, хоругви, напрестольні хрести, килими, дарохранительни-

цю вивезли і викинули за пліт церкви у сусідньому Хорупані.

Після погрому в церковному приміщенні розташували склад райспоживспілки, потім колгоспну комору. На початку 1982 року робітники під керівництвом місцевої влади та партійного осередку тракторами розвалили церкву. Дерево вивезли на цегель-

ний завод села Ігнатівки. Так закінчилася історія храму, який пережив дві світові війни.

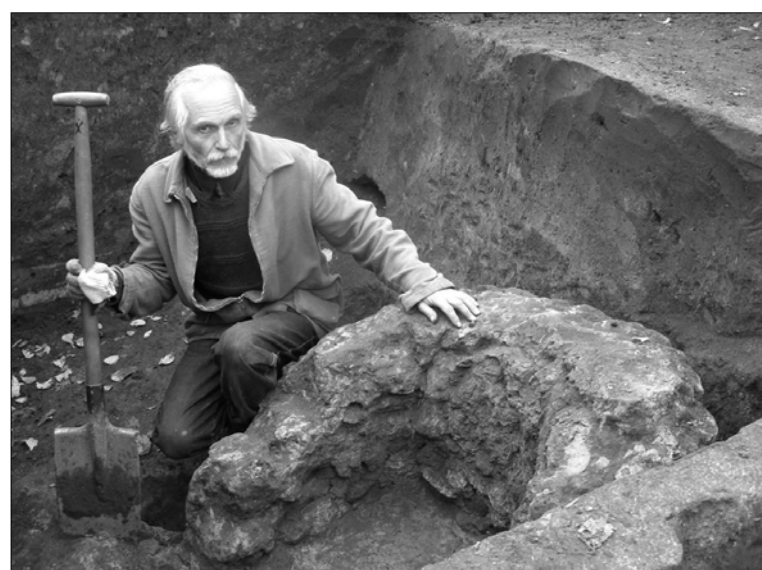
На початку 90-х років минулого століття на місці зруйнованого храму постала нова цегляна церква, освячена в ім'я святих Кузьми і Дем'яна.

Найцінніший скарб села — його люди. Серед них — лікарі, педагоги, спортсмени, науковці. Особливо шанують тут найстаршого жителя — 85-річного священика Леонтія Тростянчука.

Саме зі старожила почалося пошанування мешканців Пекалова під час урочистостей з нагоди 500-річчя. Грамоти Млинівської районної ради, районної держадміністрації під час свята отримали від голови райради Валерія Шинкара та заступника голови райдержадміністрації Світлани Гасяк майже два десятки достойників. А доповненням до грамот стала подарункова книга “Поклик давнього дзвона” та бурштинова ікона Божої Матері із Предвічним Немовлям.

Свято, головними натхненниками й організаторами якого були Хорупанський сільський голова Василь Андрієнко та бібліотекар села Пекалова Людмила Матвійчук, стало прикладом того, наскільки сучасники дорожать славними набутками. Це перше ювілейне пошанування Пекалова за всю його історію. Тож 500-літній ювілей відбувся, давши початок наступному півтисячоліттю.

АРХЕОЛОГИ ВІДКОПАЛИ ТИСЯЧОЛІТНЮ ПІЧ НА ЧЕРЕНІ

припічкову яму. Саме за цими гончарними виробами вдалося встановити, коли існувала піч: середина X століття. Звичайно, археологи знаходили і давніші пічні споруди. Але ця унікальна тим, що має черені — місце для випікання хліба і приготування страв, яке завдяки керамічній основі тривалий час зберігало тепло. Тут чимало буді-

вельних знахідок: використання каменю-пісковіку, глиняного розчину. Піч мала ямково-стовпову форму, тобто на стовпах тримався дах над спорудою, а в даху був комін. Ми знайшли місце встановлення стовпів. Сподіваємося на подальші цікаві знахідки, які, можливо, дадуть відповіді, які страви тут готували. Експедиція триває.

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА 2009

Триває передплата "Слова Просвіти" на 2009 рік.

У наступному році всеукраїнський просвітнянський тижневик збереже все найкраще, напрацьоване авторами й журналістами редакції, рішуче відмовившись від того, що втратило актуальність. Ми запрошуємо своїх читачів стати активними учасниками діалогу про стан української мови, роз'єднання національних сил, шляхи виходу з економічної, політичної, духовної кризи.

Ми знайдемо ті точки опертя, які допомо-

жуть українцям не втратити оптимізму, здоров'я, віри в себе у ці нелегкі часи. Будьмо разом і переможемо!

Передплату приймають усі відділення "Укрпошти" до 10 грудня — в селах і райцентрах, до 15 грудня — в обласних містах і столиці.

Вартість передплати разом із поштовими витратами:

на рік — 45 грн 89 коп.;

на півроку — 23 грн 42 коп.;

на 3 місяці — 12 грн 36 коп.;

на 1 місяць — 4 грн 27 коп.

Поштовий індекс — 30617, 67-ма сторінка в "Каталозі".

З ПІСНЕЮ В СЕРЦІ

ра і княгині Ольги III ст. Леся Дичко привітала ювіляра: "Мені випала честь привітати одного з найвідоміших композиторів, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка, а передусім патріота з його "золотим" ювілеєм. Леопольд Яценко — це совість української нації. Репресований музикант, не маючи офіційної роботи за фахом, в 1960-ті роки створив хор "Гомін", якому присвятив усе життя. На Великдень мину 40 років від заснування колективу. У ньому грають і співають цілі сім'ї. Леопольд Іванович пише і камерну, і симфонічну музику, але найбільше — хорову. Займається обробкою, аранжуванням фольклорних творів".

У концерті взяли участь відомі мистецькі колективи та виконавці: етнографічний хор "Гомін" Будинку культури "Київметробуду", камерний ансамбль "Криниця" Будинку вчених НАН України (художній керівник Леопольд Яценко), Вишгородський муніципальний ансамбль "Коралі" (художній керівник Леся Потіцька), національний оркестр народних інструментів (художній керівник і головний диригент Віктор Гуцал), муніципальний камерний хор "Хрещатик" (художній керівник і головний диригент Павло Струць), струнний ансамбль родини Вербоверхів, вокальне тріо "Лелія" (Ніна Стрельникова, Тетяна Красюк та Раїса Собко), народний артист України Олександр Василенко, заслужена артистка України Оксана Калінчук та інші.

Звучали народні пісні в обробці Леопольда Яценка, його авторські: "Купальська ніч", "Золотий туман", "Чи чуєш, друже", "Ой зацвіла калинонька в саду", "Київське танго", "За нашу Україну". Пісні Леопольда Яценка пам'яті жертв Голодомору "Гей розіслався сивий туман" та "Пам'ять" присутні слухали стоячи.

На завершення учасники концерту співали "Молімося за Україну", а всі в залі почувалися великою українською родиною.

Надія КИР'ЯН
Фото Ксенії ГЛАДИШЕВОЇ

Леопольд Яценко з хором "Гомін", який він створив, — це майже легенда. Не відбувається жодного народного свята без їхньої участі. Прикрашають хористи літературні вечори, просвітнянські заходи тощо. Скільки пам'ятаю, цей стрункий, красивий, вже зовсім сивий, але молодий душою чоловік найчастіше з сопілкою в руках заряджає всіх своєю енергією.

У Національній філармонії України відбувся ювілейний авторський концерт видатного композитора і музикознавця. Не було довгих офіційних промов, високих нагород та інших помпезностей, які властиві подібним заходам. А була щира народна любов. Зала переповнена, ледве не половина присутніх — з квітами, які впродовж концерту вручали маестро.

На початку концерту композитор, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, кавалер орденів Святого Володими-

Засновник:
Всеукраїнське
товариство "Просвіта"
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Випуск підготувала
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ мови
Святослав МІЗЕРНЮК
279-39-55

Відділ просвітнянської роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Святослав МІЗЕРНЮК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
"Преса України" у середу.
Зам. № 3301249
Наклад — 22300

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право

редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій
посилання на "Слово Просвіти"
обов'язкове.

Індекс газети
"Слово Просвіти" — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 4,27 грн.
на 3 місяці — 12,36 грн.
на 6 місяців — 23,42 грн.

